

אחדות

XXX. ÉVFOLYAM, 125. SZÁM • 2019. DECEMBER • 500 Ft
5780. KISZLÉV • כסלו תש"פ • ב"ה

egység

ירחון יהדות הונגריה

MAGYAR ZSIDÓK LAPJA • EGYSÉGES MAGYARORSZÁGI IZRAELITA HITKÖZSÉG

KERETMEGÁLLAPODÁST KÖTÖTT AZ EMIH-HEL A KORMÁNY

ISTEN NÉLKÜL NE LENNE ERKÖLCS?

Zsidóság a vörösteror árnyékában

Interjú **KÖVES SLOMÓ** vezető rabbival

„A CHÁBÁD MOZGALOM ÁLDÁS A VILÁG ZSIDÓSÁGÁRA NÉZVE”

Interjú **DAVID LAU**val, Izrael Állam áskenázi főrabbijával

KEDVES OLVASÓ!

Ha megkérdezzük egy „kívülállót” arról, mi a legnagyobb zsidó ünnep, nagy valószínűséggel a hanukát fogja mondani – talán, mert az a legismertebb. (Kivéve, ha ismeri a viccet arról, hogy a legnagyobb zsidó ünnep az Oscar-díjátadó...). Ha megkérdezzük egy „bennfentest” arról, hogy mi a legnagyobb zsidó ünnep, valószínűleg a jom kipurt, az engesztelőnapot fogja mondani vagy esetleg sávuotot, a tóraadás ünnepét. (kivéve, ha ... mint fentebb...)

Pedig valójában egyik sem helyes válasz a kérdéseinkre. A legnagyobb zsidó ünnep a sábesz. A hétről hétre visszatérő, megnyugvást, megpihenést, feltöltődést hozó „egyszerű” szombatok, jó, otthonos hangulatokkal. A gyertyafénnyel érkező huszonöt órányi szünet, húslevessel, sólletel, sétával, beszélgetéssel, énekléssel, játékkal, délutáni alvással eltelő áldott sábesz.

Miért ez a legnagyobb ünnep? Mert olyat ad és olyat tanít, amit semmi más: megtanít kilépni az életünkből, megtanít a pihenés rutinjára, a feltöltődés szükségességére, rákényszerít a kiszállásra a mókuskerékből. Dolgozó édesanyaként néha úgy érzem, a sábesz elvesz tőlem valamit. Elvesz 25 órát a házimunkától, a múzeumba meneteltől, a kirándulástól, a leckeírástól, a sorozatnézéstől vagy bármi mástól, amit az ember szombaton csinálhatna amúgy. Aztán, amikor már égnek a gyertyák, és már nincs mit tenni, a sábesz így is, úgy is ránk köszöntött, akkor hátradőlök és tudom, hogy hiába veszíték el látszólag 25 órát, sokkal, sokkal többet nyerek, mint amit látszólag elvesztek.

Megnyerem a kikapcsolt telefon lehetőségét, a leállított mosógép lehetőségét, a nem zúgó számítógép lehetőségét. A bekapcsolt mese helyett az elolvasottét. A leírt szó helyett az elmondottét. A rohanás helyett a sétálását. A sürgetés helyett a lassításét.

A hanukai lángok közül a legfontosabb nem az első, ami elindította a csodát és nem is az utolsó, ami teljessé tette, hanem az ötödik. Miért? Mert ez hordozza a legnagyobb csodát: azt, hogy már több a fény, mint a sötétség, több az égő láng, mint a fel nem lobbantott. Az ötödik nap sosem esik sábeszre, így a kétféle fény nem tudja egymást erősíteni. Az ötödik nap szimbolizálja a legmélyebb sötétséget, amelyben az embernek világosságot kell gyújtania.

A mir városbeli Jeuchám rabbit megkérdezték egyszer, honnan tudjuk, hogy egy ember nagyszerű-e vagy sem. Jeruchám rabbi elmagyarázta, hogy onnan tudjuk, hogy valaki igazi zsidó nagyszerűséget ért el, ha megfigyeljük, hogyan csinál kis dolgokat. Ha a kis dolgokban nagyszerűséget látunk, akkor az emberrel kapcsolatban minden kiszszerű. Ha a kis tetteiben kisszerűséget látunk, akkor minden azzal az emberrel kapcsolatban kisszerű.

Életünkben talán kicsinek tűnik a szombat, de ha megnézzük az apró változásokat, amiket hoz, megláthatjuk, hogy valójában micsoda nagyságot hordoz. A nagyság az ötödik lángban rejtőzik, ami látszólag semmiben nem különbözik a többitől, mégis ez változtat meg mindent. Vegyük észre életünk legkisebb mozzanataiban is a nagyságot, és legyünk képesek mi magunk is nagyságot vinni a legkisebb cselekedeteinkbe is!

Boldog hanukát kívánok!

Steiner Zsófia
főszerkesztő

Előfizetés:

www.fizetes.zsido.com

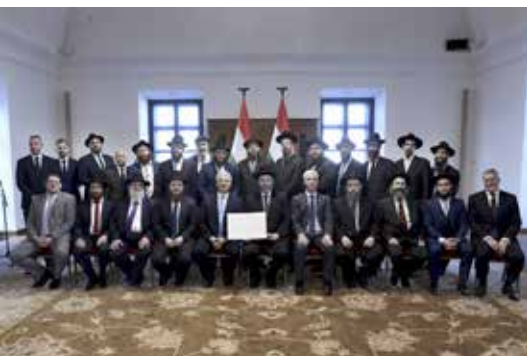
Újságunk korábbi lapszámait a

www.zsido.com/egység

oldalon találja meg elektronikus formában.

További információért hívja

a **06 1 268 0183**-as telefonszámot.

BORÍTÓ

Átfogó megállapodást
kötött a kormány
az EMIH-hel

Fotó: MTI

egység MAGAZIN

Kiadja a Chábád Lubavits –
Zsidó Nevelési és Oktatási Alapítvány
Achdut magazine is published
by Chabad-Lubavitch
The Jewish Heritage Center of Hungary

1052 Budapest, Károly krt. 20.
Telefon/fax: (+36-1) 268-0183
E-mail: egység@zsido.com
Internet: www.zsido.com

FELELŐS KIADÓ:
Oberlander Báruch rabbi

FŐSZERKESZTŐ: Steiner Zsófia

FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES: Cseh Viktor

ROVATVEZETŐK: Dénes Anna,
Cseh Viktor, Golubovics Martina

OLVASÓSZERKESZTŐ: Molnár Zsófia

TERVEZŐ-SZERKESZTŐ: Juhász Valéria

ISSN 1217-3223 (nyomtatott)
ISSN 1588-3223 (on-line)

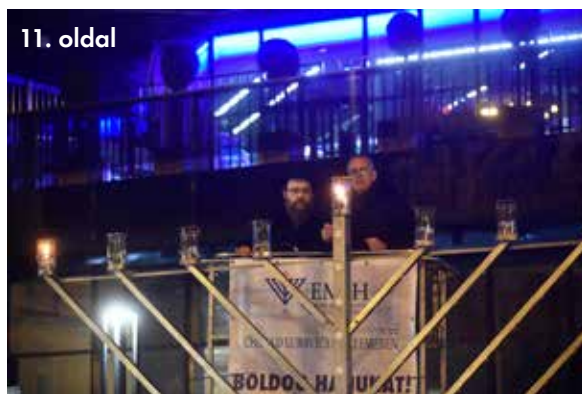
A kiadvány szent szövegek részleteit
és magyarázatait tartalmazza.
Kérjük, ne dobja el!

MERRE VAN A JOBB
ÉS MERRE VAN
A BAL A HANUKAI
GYERTYAGYÚJTÁS
SORÁN?

„Merről merre
haladunk a menóra
'feltöltésével',
és honnan kezdjük
a lángok
fellobbantását?”

11. oldal

21. oldal

ISTEN NÉLKÜL NE LENNE ERKÖLCS?
„A probléma valóban nem
önmagában az istentagadással,
hanem a földi megváltást ígérő
utópisztikus politikával van.”

SMÚZ

- 21 | A főszerkesztő levele
Miben rejtőzik a nagyság?
- 41 | Hírek

REBBE

- 51 | Hanuka: A görögök harca
a zsidó elkötelezettség ellen

HOHMECOLÓ

- 61 | Átfogó megállapodást kötött
a kormány az EMIH-hel
Réti János írása
- 81 | „A közösségeknek össze
kell fogniuk”
Interjú David Lauval,
Izrael Állam áskenázi
főbíbijával
Megyeri András Jonatán írása

JIDDISKÁJT

- 111 | Merre van a jobb és merre
van a bal a hanukai
gyertyagyújtás során?
Oberlander Báruch rabbi írása
- 141 | A nők és a hanukai gyertyák
Chana Deutsch írása

24. oldal

TÁMOGATÁST KAPNAK A MÁSOD-
GENERÁCIÓS HOLOKAUSZTÚLÉLŐK
„A Mazsök 100 millió forintos keret
biztosít a második generációs holo-
kauszttúlélők szociális és egészségügyi
problémáinak megoldására.”

KILE

- 161 | Iskolaköztolgtató: iskolába
készülnek a Bét Menáchemben
- 191 | Zsidók „a legvidámabb
barakkban” – Pelle János írása
- 211 | Isten nélkül ne lenne erkölcs?
Zsidóság a vörösteror árnyékában
Interjú Köves Szmó vezető rabbiival
- 241 | Támogatást kapnak a másod-
generációs holokauszttúlélők
Interjú Szabó Györggyel,
a MaZsÖK elnökével
- 261 | „Megazsinagóga” helyett
bérházbeépítés
A lipótvárosi zsinagógák
története 3. rész

MISPÓHE

- 301 | A Tóra mint a szakácskönyvek
forrásmunkája 2. rész

ÉCESZGÉBER

- 321 | Ne vásárolj zsidótól!
Ja nem, Izraeltől!
Seres László írása

- 341 | Hanukai mese

NETANJAHU MEGKÖSZÖNTE TRUMPNAK IZRAEL TELEPES-POLITIKÁJÁNAK TÁMOGATÁSÁT

Az amerikai kormányzat nem tekinti a nemzetközi joggal ellentétesnek a júdea-szamária-beli zsidó telepeket – jelentette be november 18-án Mike Pompeo amerikai külügyminiszter. Ezt követően Benjámin Netanjahu izraeli miniszterelnök telefonon megköszönte Donald Trump amerikai elnöknek, hogy az Egyesült Államok immár nem tekinti jogszerűtlennek a zsidó telepek építését.

Több jobboldali törvényhozó, köztük Ajelet Saked, az Új Jobboldal nevű párt második embere szerint a változás lökést adhat a terület annektálásához. „Itt az ideje, hogy kiterjesszük szuverenitásunkat ezen közösségekre” – jelentette be közleményében a telepésekkel kapcsolatban Saked. „A zsidó népnek törvényes és morális joga van ősei hazájában élni” – tette hozzá.

Pompeo nyilatkozata után az Európai Unió közleményben akart tiltakozni az amerikai kiállítás ellen, ám ezt Magyarország egyedüliként megvétózta.

OKTATÁSI PROGRAMMAL VESZIK FEL A HARCOT AZ ANTISZEMITIZMUS ELLEN AMERIKÁBAN

Az antiszemitizmus ellen küzdő legnagyobb amerikai szervezet, a Rágalmazásellenes Liga 250 000 dollár (76 millió Ft) költségvetésű oktatási program beindítását jelentette be válaszul az Egyesült Államokban

egyre aggasztóbb méreteket öltő zsidóellenességre. A program 40 brooklyni iskolát ér majd el. Ebben a New York-i városrészben harapódtak el a támadások a közelmúltban a vallásos zsidók ellen.

A programot 1999-ben vezették be, s azóta az Egyesült Államok 1600 iskolájába jutott el. „Rendkívül fontos, hogy a gyerekekkel foglalkozzunk. Ellenállóvá kell tennünk őket az intoleranciával szemben, hogy ne legyenek antiszemitizmusra és gyűlölködésre kaphatók” – mondta Jonathan Greenblatt, az ADL igazgatója.

A New York-i rendőrség beszámolója szerint idén szeptemberben összesen 163 antiszemita incidensről érkezett bejelentés. Tavaly szeptemberben 108 ilyen esetet regisztráltak.

KÖVES SLOMÓ: LIBERALIZMUS-KRITIKÁT, ANTISZEMITA KLISÉK NÉLKÜL!

Nagy port kavart Kósa Lajos Fidesz-alelnök beszéde a Fidelitas november 30-án tartott tisztújító kongresszusán, amelyben arról beszélt, hogy „a zsidók kénytelenek voltak – vagy lehet, hogy jól is esett nekik – a nyilat megiszavazni a Hajdú-Bihar megyei közgyűlésben”.

Köves Slomó rabbi elsők között reagált az általa „nyeglének és átgondolatlanak” aposztrofált beszéd ellen: „az értéksemlegesség kritikájába és a baloldal és a Jobbik összefogása fölött érzett elkeseredésbe etnikai szálat beleszőni meggondolatlan, vállalhatatlan és végtelenül káros kísérlet”, ami „éppen a releváns kritikát hitelteleníti és teszi befogadhatatlanná”, valamint „éppen a lényegi elvi kérdésekről tereli el a diskurzust.”

A rabbi hangsúlyozta, hogy a Hajdú-Bihar megyei zsidóságot szinte teljes egészében elpusztították a holokausztban, így nem nagyon tudnak sehova sem szavazni, végezetül pedig visszautasította, hogy „bármelyik magyar politikai párt erkölcsstelenségét vagy éppen következetlenségének a terhét bárki is a zsidóságra kollektíve terhelje át.”

HITLER-RELIKVIÁKAT ADOMÁNYOZ IZRAELNEK EGY LIBANONI MILLIÁRDOS

Egy berlini aukciós ház Hitler személyes tárgyait, többek között a keménykalapját, cigarettatárcáját, írógépét és a Mein Kampf ezüstborítású példányát kínálta megvételre.

Az aukció ellen többen tiltakoztak, Menachem Margolin rabbi, az Európai Zsidó Egyesület (EJA) vezetője ezt írta az aukciós háznak: „Amit Önök tesznek, az nem illegális, de helytelen”.

Az aukciót ennek ellenére megtartották, a tíz tárgyat pedig Abdallah Chatila, libanoni születésű svájci üzletember vásárolta meg, összesen mintegy 600 ezer euróért (201 millió forint). A relikviákat Chatila egy izraeli alapítványnak adományozza. „Nem akarom, hogy ezek a tárgyak rossz kezekbe kerüljenek, és tisztességtelen szándékú emberek használják fel őket” – jelentette ki a Le Matin Dimanche című újságnak nyilatkozva.

A gesztust, amit több zsidó szervezet is üdvözölt, nagyvonalúnak és nemesnek nevezte Menachem Margolin rabbi.

Efraim Eliezer HaKohen Yallis rabbinak, Philadelphiába
Isten segítségével
Hanuka első napján, 5707 (1946)

Üdvözlés és áldás,
[...]

Két hanukai fogalmat szeretnék megvilágítani. A görögök igen magas intellektuális szinten álltak, ahogyan azt a történelmi szövegekben is láthatjuk. Ezért akarták „elfelejteni Tórát”, azaz azt akarták, hogy a zsidók ne legyenek tudatában annak, hogy a „Tóra a Tiéd” [Istenhez tartozik].

A GÖRÖGÖKET A HITTEL TELI ELKÖTELEZETTSÉG ZAVARTA

A görögök elfogadták volna a Tóra logikusan magyarázható, az emberi értelem által felfogható tanításait. Ezzel kapcsolatban mondták bölcseink (*Éruvin* 100b.): „Ha a Tórát nem [Isten] adta volna, tanulmányoztuk volna”. Ők azonban azt akarták, hogy [a zsidók] „megszegjék az Általad parancsolt törvényeket”. [Ezért fordultak elsősorban] a *chukim* [logikus magyarázatot nélkülöző] csoportba tartozó parancsolatok ellen.

Hasonló okból tették tisztátalanná az olajat, hiszen a rituális tisztaságról szóló törvények is azokhoz a tórai parancsolatokhoz tartoznak, melyeket „az emberi értelem nem képes felfogni” (Maimonidész: *Misné Torá, A mikve szabályai*).

AZ ÉRTELEM FÉLREVEZETHET

Azért tudták tisztátalanná tenni az olajat [azaz beszenyezni a szentségből fakadó intellektust, a zsidó nép intellektusát], mert az értelem irányította cselekedetek – még ha az értelem a szentséghez kapcsolódik is – hibához és bűnhöz vezethetnek. Ezenfelül, miután valakit az értelme hibára készített, képes azt gondolni, hogy az előírásoknak megfelelően cselekedett, és az értelmet meghaladó törvényeket és szabályokat hajtott végre. Mint ismeretes, ilyen volt Saul király bűne. Megkímélte Ámálék nyáját, hogy abból hozzon áldozatot az Örökkévalónak, majd kijelentette: „Megtettem, amit az Örökkévaló mondott” (*ISámuel* 15:13.).

Erre utal az a parancsolat, mely szerint „valóban őszinte ítéletet kell hozni egy vita kapcsán” (*Mögilá* 15b.). A Toszfof magyarázata szerint ez azt jelenti, hogy miután a tanúk megtették a vallomásukat, a bírónak kötelessége keresztkérdéseket feltennie, ha úgy érzi, hogy hamisság merült fel. Ez alapján bölcseink rendelkezését a következőképpen is magyarázhatjuk: a Király azt parancsolta, hogy fogadjuk el a tanúk vallomását (*Bává*

Hanuka: A görögök harca A ZSIDÓ ELKÖTELEZETTSÉG ELLEN

Bátrá 159a.). Felületesen szemlélve, a bírónak nincs oka arra, hogy gyanakodjon [azaz el kell fogadnia a tanúvallomást, annak eredeti formájában]. Ez még inkább így van, ha elfogadjuk azt az elvet, mely szerint a tanúvallomás egyben ítéletnek is minősül, és nem csupán a tények egyszerű leírásának. Ennél fogva a bíró mondhatja, hogy bár a vitában elhangzott egyik állítás gyanús a számára, mégis elfogadja azt, és ezzel a Tóra előírását követi. Ezzel együtt mégis köteles kivizsgálni az ügyet, mert az értelme ezt diktálja.

HANUKA AZ ÖNFELÁLDOZÁS HARCA

Mindezek alapján megérthetjük a Mögilá traktátusban felsorolt alapelvek közötti összefüggést: az Írás azt ígéri, hogy az Örökkévaló koronaként nyilvánul meg (ez egy olyan, mindent beragyogó fényre utal, mely meghaladja az emberi befogadóképességet – a pontos megfogalmazást lásd: *A megtérés szabályai* 8:2.) – azok számára, akik „önkritikával szemlélik magukat”, „legyőzik természetes ösztöneiket”, „valóban őszinte ítéletet hoznak egy vita kapcsán” és „részt vesz a tóramagyarázatok élénk vitáiban”.

Éppen ezért a görögök elleni háború nem a logikán alapult (hiszen a „kevesek álltak a sokasággal szemben”), és a zsidók önfeláldozásából és az értelmet meghaladó akarateréből táplálkozott.

Ebből érthetővé válik, hogy hét napon keresztül – a teremtés hét napján keresztül – miért nem volt új olajuk, csak az, amit az első napon találtak. Az első napon találták meg, és ez az akaraterükre és önfeláldozásukra utal, mivel az egy az oszthatatlanságot szimbolizálja. (Ez összefügg azzal, hogy sávuot ünnepe miért egynapos, peszách és szukot pedig hétnaposak. Erről lásd Jitro hetiszakasz magyarázatát a *Torá Or* kiegészítésében).

Minden jót és Hanuka áldását kívánva,

M. Schwartz

Átfogó megállapodást kötött A KORMÁNY AZ EMIH-HEL

A dokumentumot Semjén Zsolt miniszterelnök-helyettes és Köves Slomó, az EMIH vezető rabbija írta alá november 18-án, hétfőn a Karmelita kolostorban. RÉTI JÁNOS ÍRÁSA

FOTÓK: MTI

A magyar állam és a keresztény egyházak kapcsolatát alapvetően meghatározza a Vatikáni Szerződés, mely mindkét fél számára deklarálja az együttműködés alapjait. Egy ehhez nagymértékben hasonló megállapodás jött létre még a 2000-es évek elején a két másik zsidó egyház – a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége és a Magyarországi Autonóm Orthodox Hitközség – és a magyar kormány között. Miután az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség egyre jelentősebb szereplője a hazai zsidó kulturális- és hitéletnek, illetve képes folyamatosan növelni közösségének létszámát, ami az egyházi 1%-ok felajánlásából is látszik, hosszú ideje érett egy hasonló megállapodás megkötésének pillanata az EMIH és a kormány között.

TÖRVÉNYKEZÉS ÉS HITÉLET

A zsidó vallási közösségek egyes fejlesztéseinek támogatásáról, valamint az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 2012. évben elfogadott 1883. számú határozatában foglalt egyes ajánlások végrehajtá-

sáról szóló 1933/2014. (XII. 29.) Korm. határozat módosításáról szóló 1010/2017. (I. 11.) Korm. határozata 6. pontjában pozitív módon kívánta rendezni a fenti kérdést. A kormányhatározat felhívta a miniszterelnök általános helyettesét, a Miniszterelnökséget vezető minisztert, az emberi erőforrások miniszterét és a nemzetgazdasági minisztert, hogy vizsgálják meg az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség és Magyarország Kormánya közötti megállapodás megkötésének lehetőségét, különös tekintettel a közösségi és hitéleti szolgálattal összefüggő együttműködési és finanszírozási lehetőségekre. A kormányhatározat arra is felkérte az említett minisztereket, hogy tekintsék át a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségével és a Magyarországi Autonóm Orthodox Hitközséggel megkötött megállapodások esetleges megújítását, és a tárgyban folytatandó egyeztetéseket kezdjék meg. A felekezeti élet területén a magyar törvényhozás – tiszteletben tartva a zsidó vallás alulról szerveződő hagyományait – igyekezett meg-

teremteni a jogi lehetőséget annak érdekében, hogy a hitélet szervezése elé ne gördüljenek akadályok, így minél nagyobb sokszínűséggel találkozhatnak azok, aki a zsidó identitásukat keresik vagy éppen kiteljesíteni kívánják.

AZ EMIH TÖREKVESEI

Nehéz lenne tagadni, hogy az EMIH minden tőle telhetőt megtesz a zsidó közösségi élet egykor kedvező intézményi feltételeinek helyreállítása érdekében. Az elmúlt években a vallási élethez elengedhetetlen infrastruktúra fejlesztése mellett jelentős lépéseket tett a zsidó oktatás újjászervezésében is. Az újonnan létrehozott intézmények a következőket vallási képzés mellett nagy hangsúlyt fektetnek a színvonalas világi oktatás megszervezésére is. Mindezekon túl, az új helyszínek életre segítése, továbbá a változatos programok, kiállítások és előadások révén az EMIH a többségi társadalomhoz is igyekszik eljuttatni az összefogás üzenetét. A hitközség vezetői újra és újra hangsúlyozzák, hogy hazánk felbecsülhetetlen ér-

téket képviselő zsidó örökségének megismerése valójában mindenki javát szolgálja.

Ugyanígy azt is rendszeresen nyomatékosítják, hogy miután a társadalom különböző csoportjai között elindított párbeszéd nem maradhat meg a semmire nem kötelező megállapítások szűkre szabott világában, nem lehetett halogatni egy saját szeretetszolgálat felállítását sem. A CEDEK nevet kapó, 2015-ben életre hívott karitatív szervezet célja, hogy minél több rászoruló: betegeknek, időseknek, fogyatékkal élőknek, valamint hátrányos helyzetűeknek és hajléktalanoknak is segítséget tudjon nyújtani – nemre, korra, származásra és vallási hovatartozásra való tekintet nélkül. Több családot, hajléktalanszállót is támogatnak ételmisszerrel, gyógyszer-adománnyal, így a nehéz helyzetben élő kárpátaljai rászorulókat is. A szeretetszolgálat munkájában tavaly újabb fejezet kezdődött, amikor adományboltot nyitott Budapesten, a Baross utcában. A CEDEK rendszeressé vált ételosztásaihoz pedig idén saját népkönyha elindításával teremtettek kedvezőbb feltételeket.

A TÖREKVÉSEK ELISMERÉSE

Mindezek fényében nem meglepő, hogy a kormány érzékelte, és a most megkötött megállapodás formájában el is ismerte: az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség számos lényeges közfeladatot ellát, a kulturális értékmegőrzésben és értékteremtésben vállalt szerepe évről évre erősödik, a társadalmi és közéleti tevékenysége folyamatosan bővül. Mindezzel összefüggésben a két fél most abban bíz, hogy a társadalom- és identitás-szervező aktivitást, illetve a hitéleti tevékenységet az állammal kötött átfogó megállapodás jelentős mértékben tovább fogja erősíteni. Ennek megfelelően a Kormány 1010/2017. (I. 11.) Korm. határozata, amely a 6. pontjában az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközségre is kívánja terjeszteni a történelmi egyházakkal kötött, közösségi és hitéleti szolgálattal összefüggő, stratégiai

együttműködések körét, a mostani átfogó megállapodással valósággá vált.

Az EMIH ezzel a legmagasabb kategóriában elismert egyház lett, amelynek immár alanyi jogon jár az állami, önkormányzati intézményrendszerrel azonos finanszírozás minden közfeladatot átvállaló intézmény tekintetében, legyen szó oktatási, szociális, kulturális vagy az élet bármely területét érintő közfeladat-átvállalásról. A megállapodás a fegyveres testületeket is érinti, hiszen elhárult az akadály az elől, hogy felálljon az EMIH tábori felkészítő szolgálata.

ÚJ FELADATKÖRÖK

A szerződésben a kormány az EMIH-re bízta a holokauszt következtében „elárvult” vidéki intézmények felújítását, megőrzését és azt, hogy ezeket élettel töltsék meg. Rögzíti továbbá, hogy a kormány támogatja a hitközség tulajdonába került Milton Friedman Egyetemet. Az intézmény a zsidó tudomány fellegvára lehet, emellett a nem zsidóknak is közvetíti a zsidó értékeket – hangsúlyozta *Semjén Zsolt* az ünnepélyes eseményen, amelyen *David Lau* Izrael askenázi főrabbija, *Oberlander Báruçh* és *Köves Slomó* rabbik is részt vettek. A megállapodás aláírását megelőzően az izraeli főrabbi és az EMIH delegációja udvariassági látogatást tett *Orbán Viktor* miniszterelnöknél.

Az aláírt dokumentumok kiemelték, hogy a zsidóságnak az elmúlt

évtizedekben a nehézségek ellenére tapasztalt valóságos újjászületésében meghatározó szerepet vállalt magára az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség. Ezzel összefüggésben a szigorúan a hagyományok talaján álló, mégis innovatív és a jövőbe tekintő vallási szervezet nem csupán az ortodox zsidóság szilárd morális meggyőződést tükröző, markáns világnézetét képviseli és népszerűsíti a zsidó közösség és a társadalom szélesebb rétegei körében, hanem mára az egyik legmeghatározóbb zsidó hitközséggé vált hazánkban.

ZSIDÓSÁG A MAGYAR TÁRSADALOMBAN

Semjén Zsolt ezzel kapcsolatban hangsúlyozta, hogy a magyar zsidóság „történelmileg és napjainkban is elszakíthatatlan része az országnak”. Trianon után a magyar nyelvű zsidóság jelentős része is a határon kívülre szorult, és az EMIH nagy segítséget nyújt ezeknek a zsidó közösségeknek a megerősítésében és a kapcsolattartásban velük.

Köves Slomó azt emelte ki, hogy az EMIH 2004-es megalakításának legfontosabb célja az volt, hogy a zsidóság értékeit megmutassa és „élettel megtöltve elérhetővé tegye” minden magyarországi zsidó számára.

Az esemény kapcsán Orbán Viktorral is találkozó David Lau főrabbi kiemelte: a megállapodás egyszerre biztosítja a múlt értékeinek megőrzését és ad útmutatást a jövő építéséhez.

„A KÖZÖSSÉGEKNEK ÖSSZE KELL FOGNIUK”

Interjú DAVID LAUval, Izrael Állam áskenázi főrabbijával

David Baruch Lau Tel Avivban született, és 1994-ben szerzett rabbidiplomát. Háláchikus műsorokban vesz részt a rádióban és a televízióban, és ő volt az első, aki responsumot írt az internetről. A főrabbi azt is elmondta, véleménye szerint a Chábád mozgalom munkája áldás a világ zsidóságára nézve. Magyarországi látogatása alkalmából a magyar zsidóságról, az Izraelhez való viszonyunkról és Izrael Állam helyzetéről kérdeztük. MEGYERI ANDRÁS JONATÁN INTERJÚJA

FOTÓK: MTI

– Főrabbi úr, mi az oka, hogy harmadszorra is Magyarországra látogat?

– Valóban ez a harmadik alkalom, hogy itt járok. Az első látogatásom az Európai Rabbik Konferenciájának meghívására történt. A rabbi Budapesten találkoztak, és megkértek, vegyek részt megbeszélésükön. Ekkor volt egy nagyon megható megemlékezés is a Duna-parton, a holokauszt idején Dunába lőtt zsidók emlékművénél, amire azóta sem tudok úgy emlékezni, hogy ne lábadnának könnybe szemeim. Emellett kétszázötven európai rabbit a Tóra ügyéért harcolva látni szintén rendkívül megható volt és erőt adott jómagamnak is. Nem beszélve arról, hogy akkor még velünk volt az azóta a világról eltávozott nagykallói rebbe is, legyen szent emléke áldott.

Második látogatásom a zsidó élettel volt összefüggésben. Megtekintettem a Csengelén épült vízi- és

más szárnyasokra specializálódott új vágóhidat, melyre többek közt az izraeli Főrabbinátus ad kósersági engedélyt, és a termékek nagy részét Izraelben értékesítik. Szintén részt vettem a Talmud magyar nyelvű kivonatos kiadásának bemutatóján, ez szintén fontos és nagyszerű emlék.

– Ekkor találkozott először a magyar miniszterelnökkel?

– Igen. A második látogatásom alkalmával fogadott Orbán Viktor miniszterelnök és Áder János köztársasági elnök úr is, akivel szinte azonnal nagyon kellemes viszonyt sikerült kialakítani. Rendkívül érdeklődők és támogatók voltak a magyarországi zsidóság igényei és szükségletei terén. Azután, amikor nem sokkal később Orbán úr Izraelbe látogatott, kért tőlem egy találkozót. Eddigre már szinte régi ismerősként beszélgettünk, meglehetősen

hosszan. Már ekkor elkezdtünk beszélni az ortodox közösségek, azon belül az EMIH magasabb szintű elismeréséről, mely sok szempontból fontos, többek közt a magyarországi zsidó temetők állapotának javítása és az EMIH oktatási intézményeinek növekedése és megszilárdítása szempontjából.

Így azután, mikorra ténylegesen megvalósult ez az elismerés és aláírásra került a megállapodás, megkértek, jöjjenek el és legyen jelen ebben a történelmi pillanatban.

– Milyennek mondja kapcsolatát a miniszterelnökkel?

– Nagyon jó, szinte baráti a kapcsolat. Rögtön kiderült számomra, hogy hozzám hasonlóan – bár a miniszterelnök úr is rendkívül elfoglalt – a család számára is prioritást élvez. Nagy szeretettel és lelkesedéssel mesélt ő is feleségéről és gyerekeiről, úgy tűnt, az értékrendje nagyon

helyén van. Emellett nyilvánvaló és különösen szimpatikus volt, hogy Orbán úr is nagyon fontosnak tartja az igazságot, akár a politika felett. Sokszor ugyanis a politikai csatákban valahogy az igazság kikerül a látókörből.

A miniszterelnökéhez hasonló barátságot és nyitottságot tapasztaltam a miniszterelnök-helyettes részéről is, de ugyanez elmondható a vallási ügyekért felelős politikusokról is. Semjén úr kifejezetten a szíven viseli a magyarországi zsidóság ügyét, elismeri annak kontribúcióját Magyarország sikereiben és fontosnak tartja, hogy a kormány mindent megtegyen az itteni és az európai zsidók védelmében. Emellett mindannyian elismerték a magyar társadalom és a huszadik század első felében regnáló kormányok bűnét a magyarországi zsidók megsemmisítésében. Ezért is érzik kötelességüknek, sőt kiváltságnak a múlt hibáinak kijavítását, persze amennyire ez lehetséges.

– Miként látja a Főrabbi úr az európai zsidóság helyzetét, különös tekintettel a közép-kelet-európai és a magyarországi zsidóságra?

– Ha Európa egészét nézzük, sajnos nagyon aggasztó kép kezd kirajzolódni. Úgy tűnik, hogy az európai zsidóság ténylegesen a vége felé közeledik. A rabbik és vallási vezetők igen kemény harcot folytatnak a zsidóság megőrzése érdekében, de a legtöbb országban bizony nem tűnik túl rózsásnak a jövő a zsidóság számára. Vannak azonban olyan országok, ahol valamivel vagy sok-

kal jobb a helyzet. Ilyennek látom Magyarországot, valamilyen tekintetben Angliát és Németországot is. Igaz, Angliában is gyorsan változhat a helyzet a mostani választások után, ami rendkívül aggasztó, és Németországban is egyre gyakoribbak a zsidók ellen elkövetett erőszakos cselekmények. Összességében nem vagyok túl bizakodó. Az önök országában virágzik és fejlődik a közösség, hála Istennek, a zsidók itt biztonságban élnek.

– Mit tehetnek az európai zsidók ezek ellen a vészjósló trendek ellen?

– Az összefogás nagyon fontos volna. Nemcsak az országokon belül kell összefognia a különböző zsidó közösségeknek, de az egyes országoknak is szorosabb kapcsolatot és érdekvédelmet kellene kialakítaniuk. Ebben nagyon sok fejlődésre van szükség, mert sajnos úgy látom, sokszor nem látják a közösségek, hogy mennyire fontos volna az összetartás és a közös fellépés. Olyan kérdésekben, mint az antiszemitizmus elleni küzdelem, a holokauszt-emlékezet, a zsidó oktatás, a kóser ellátás és például a különböző vallási szokások, így a körülmetélés szentségének védelme mind-mind kohéziós elemek a különböző közösségek közt. Látni kell, hogy ez a kontinens egyre inkább az egységesség irányába halad, ami előbb-utóbb meg fog mutatkozni a zsidóság és annak érdekei irányába is. Fontos, hogy ez az egységes hozzáállás támogató és pozitív legyen, mert ennek ellenkezője a zsidóság

tényleges végét jelenti majd ezen a földrészén.

– Miként látja az európai zsidók felelősségét Izrael Államával szemben, illetve az izraeli zsidóság felelősségét a diaszpóra, ezen belül Európa zsidóságának kérdésében?

– Az előbb említett egység természetesen nem áll meg az egyes országok vagy kontinensek határain. A zsidóság érdekeire egységesen kell tekinteni, függetlenül attól, hogy Izraelről, Európáról, az Egyesült Államokról, Dél-Amerikáról, Ausztráliáról vagy éppen az afrikai országok zsidó közösségeiről van szó.

Izrael, természeténél fogva, élharcos kell legyen a világ zsidóságának védelme ügyében, hiszen Izrael a zsidók hazája, otthona, ezért motorja kell, hogy legyen minden, a zsidóság érdekeivel kapcsolatos erőfeszítésnek.

Izrael ezért nagy felelősséget érez minden zsidóért a világon, bárhol is legyen. Ezért küldünk küldötteket a világ számos pontjára, hogy ott szolgálatot teljesítsenek a helyi zsidók érdekében. Rabbik, oktatók és érdekvédelmi szakemberek ezrei látnak el fontos feladatokat a világ szinte minden pontját.

Izrael a világ zsidóságának otthona és a legfontosabb összekovácsoló erő kell hogy legyen a különféle zsidó irányzatok és világlátások között.

– Visszatérve a magyarországi zsidóság kérdésére: miként látja az itteni zsidóságra tekintő legnagyobb kihívásokat?

– Az önök országa rendkívül szerencsés, ami a zsidóság ügyét illeti. Úgy látom, kormányuk nagyon támogató és mindent megtesz az itteni zsidók szükségleteinek megadása érdekében. Legyen szó biztonságról vagy közösségi, illetve hitéletéről. Ezt busztaság nem kihasználni. Mindegyik közösségnek. Úgy látom, sokszor politikai kérdést csinálunk olyan ügyekből, melyekhez pragmatikusabban kellene hozzáállni, és a zsidóság egészének érdekeit kellene szem előtt tartani.

Magyarország olyan hely, ahol egy zsidó büszkén járhat az utcán, viselve minden fontos zsidó szimbólumot, kipát, cicitet, kalapot, szakállat, kaftánt, bármit. Ez nem sok helyen van így.

Ha az itteni zsidók nem használják ki ezt a helyzetet, az, meglátásom szerint, rövidlátásra vall.

– Ugyanez vonatkozhat a két ország, Izrael és Magyarország közti jó kapcsolatra?

– Pontosan. Izraelnek fontos szövetségese Magyarország, és Magyarországnak is fontos szövetségese Izrael. Ezt nagyon jól látják az országok vezetői, és meggyőződésem, hogy az emberek többsége is. Magyarország kultúrájának és fejlődésének évszázadok óta része az itteni zsidóság. Sok esetben motorja volt és az a mai napig is. Hasonlóképpen Izraelben igen jelentős számú magyar ajkú vagy magyarországi felmenőkkel rendelkező zsidó van, akik nagy mértékben járultak és járulnak hozzá országunk politikai, gazdasági, kulturális és nem utolsósorban vallási életéhez. Ez vitathatatlan. És hasonló a helyzet egész Európában. Nem lehet európai kultúráról beszélni a kontinens zsidó történelme és zsidó kultúrája nélkül, hiszen ezek szervesen egybeforrtak. Többek közt ezt a kapcsot ismerik fel országaink vezetői. Hogy egy közismert mondást alkalmazzak: több van, ami összeköt, mint ami elválaszt bennünket.

– Milyen a kapcsolata a Chábád mozgalommal és mi a véleménye a mozgalom munkájáról?

– Nézze, aki nem látja, hogy a Chábád mozgalom egy áldás a világ zsidóságára nézve, az vagy nem ismeri a Chábád munkáját, vagy nem ismeri a világ zsidóságának helyzetét. A lubavicsi Rebbe – szent emléke legyen áldott – szinte próféta-ként látta a zsidóság szükségleteit, jövőjét. A „sliáchok” [Chábád küldöttek – a szerk.] nagyon fontos feladatot teljesítenek.

A zsidóság egyik fundamentuma, hogy „Isten nevét hívjuk” [1Mózes 12:8., 13:4., 26:25., 2Mózes 34:5. és még számos forrás – a szerk.], bármit is cselekszünk. Legyen szó imáról, közösségi munkáról, családról, de akár az egyén saját életéről. Fontos, hogy mindent úgy csináljunk, hogy közben „Isten nevét hívjuk”, azaz tartsuk szem előtt Istent, és kérjük áldását tetteinkre, ahogy ezt tették őseink.

A Chábád küldöttek mindent úgy csinálnak, hogy közben „Isten nevét szólítják”. Nagyon fontos, hogy ezt a szellemiséget a zsidóság más irányzatai is hasonlóan gyakorolják.

Mindemellett azt sem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a világon működő Chábád központok és az úgynevezett Chábád házak egyfajta izraeli konzulátusként is működnek, segítve – a helyi zsidóság mellett – az izraeli turistákat, üzletembereket.

Természetesen sok még a fejleszteni való terület, ilyen többek közt az együttműködés, nemcsak az önök országában, de más helyeken is. Ahogy korábban is mondtam: együtt sokkal többre jutunk, mint külön-külön. Ugyanakkor a mai zsidó világ elképzelhetetlen a Chábád munkája nélkül, akik önzetlenül, hitből és a zsidó nép, a zsidók Tórája és a zsidók országának feltétlen szeretetétől vezérelve végzik küldetésüket.

– Mit tud mondani az izraeli helyzetről? [interjúnk készítésekor a Gázai övezetből rakéták szái hullottak Izraelre – a szerk.]

– Izraelben most valóban komoly kihívásokkal találjuk szemben magunkat, azonban nem szabad elfe-

lejteni, hogy az igazság győzedelmeskedni fog. Egyik legnagyobb ellenségünk, Irán és szövetségesei, a terrorista szervezetek mindent megtesznek népünk és országunk megsemmisítéséért, de „íme, nem alszik Izrael őrzője” [Zsoltárok 121:4. – a szerk.], a Teremtő vigyáz és őriz bennünket és „harcol értünk” [2Mózes 14:14. – a szerk.], ezért nincs félnivalónk. Fontos, hogy mindenki legjobb tudása és képességei szerint tegye a dolgát.

Izrael erős ország, meg tudja védeni magát, ugyanakkor a diaszpóra közösségeinek is van feladata. Főként abban tudnak segíteni, hogy minden erejükkel javítsanak azon a torz és gonosz képen, amilyenek ellenségeink országunkat kívánják bemutatni. Ez minden zsidó szent kötelessége, akkor is, ha egyetért az Izraelben éppen regnáló kormány politikájával és akkor is, ha nem. A külvilág felé egységes arcot kell mutatnunk, a véleménykülönbségek, amik egyébként a zsidó nép egyik legfontosabb karaktervonásai, kizárólag ránk tartoznak, legalábbis ami Izrael bemutatását és megjelénítését illeti.

– Milyen üzenetet küld a magyarországi zsidóságnak?

– Azt kérném az itteni zsidóktól, hogy keressék a kapcsolatot a múlttal, a hagyományunkkal és még inkább a következő nemzedékkel. Erősítsék meg zsidóságukat, a zsidósággal kapcsolatos tudásukat és gondoskodjanak arról, hogy a jövő generációi még nagyobb tudással, még nagyobb elkötelezettséggel, még nagyobb szeretettel és lelkesedéssel forduljanak a zsidósághoz: népünkhöz, Tóránkhoz, országunkhoz. Ezt kérem és kívánom. Ezt tartom a legfontosabbnak.

Természetesen mindenkit hívok, hogy jöjjön Izraelbe minél többször, látogasson meg bennünket és lehetőség szerint alijázzon. Addig is azonban, amíg ez nem történik meg, erősítsék kapcsolatukat a zsidó országgal és támogassák minden lehetséges módon.

Köszönöm szépen az interjút!

Merre van a jobb és merre van a bal A HANUKAI GYERTYAGYÚJTÁS SORÁN?

Előző számunkban megismerkedhettünk azzal, hogy mit is jelent hálachikusan a jobbra és balra fordulás, vagyis, hogy hogyan használjuk a szentélybeli jobbra fordulási elvet napjainkban, a micvák teljesítése során. Ha még ezek után is tudják, melyik a jobb és melyik a bal kezük, akkor most figyeljenek, mert van tovább! Oberlander Báruch rabbi cikkének folytatásában hanuka ünnepére készülve a hanukai menóra, vagyis a hanukija-gyújtás helyes irányát keressük. OBERLANDER BÁRUCH RABBI ÍRÁSA

A GYERTYAGYÚJTÁS ÁLDÁSAI

Amikor arra a kérdésre keressük a választ, hogy merről merre gyújtjuk a *hanukija* lángjait – legyenek azok olajmécsesek vagy gyertyák –, akkor két különböző tevékenységről kell beszélnünk. Először is: merről merre haladunk a menóra „feltöltésével”, vagyis melyik oldalra tesszük az első gyertyát, majd estéről estére a többit; és másodsor: honnan kezdjük a lángok fellobbantását. (A cikkben többnyire a „gyertya” kifejezést használjuk, ami alatt hanukai gyertyát vagy megfelelő olajmécseset értünk – a szerk.)

Joszéf Káró rabbi (1488–1575) a *Bét Joszэфben*¹ tárgyalja ezt a hanukai lángok fellobbantásának helyes

sorrendjét taglaló a kérdést. Először idézi a 14. századi Dávid Ábudrahám spanyol rabbi véleményét, aki Rábénu Joná (1210–1264) nevében egy másik kérdés kapcsán azt írta:

Három áldást mondunk a hanukai lángok első meggyújtására². Először magára a micvára vonatkozó áldást, aztán a *sehechjānu* áldást, afeletti örömmünkben, hogy megértük ezt a napot és tudjuk a micvát teljesíteni (ezt az áldást egyértelműen csak egyszer, az első gyújtás előtt mondjuk!) és végül a *seászā niszim* áldást magára, a hanukai csodára mondjuk.

Azonban ezt a három áldást ilyen formában csak az első gyújtáskor mondjuk, mindet a gyújtás előtt. A második nap már csak kettőt mon-

dunk: egyet a micvára, szokás szerint a gyújtás előtt, és a másodikat a csodára. Kérdés azonban az, hogy ezt mikor kell mondani. Rögtön a gyújtás előtt vagy akkor, amikor már a második gyertyát gyújtjuk? Rábénu Joná szerint a második láng gyújtásakor, hiszen az új csoda, amiért hálát adunk, az volt, hogy még egy napig égett a Szentélyben az olaj. Ebből eredendően a harmadik napon a harmadik gyertyánál kell a csodára szóló áldást mondani és így tovább mindig az új lángra. Rábénu Joná szavaiból következik, hogy minden este ugyanazon a helyen álló lánggal kezdünk, így az új gyertya, amit naponta hozzáadunk, mindig utoljára kerül meggyújtásra. (1. ábra)

1. ábra: Rábénu Joná gyújtási rendje

A *Bét Joszéf* ezt a véleményt nem fogadja el, mert ezek szerint az első este gyújtása eltér a többi estétől, hiszen az első estén az összes áldás elhangzik a gyújtás előtt, míg a többi este egy áldás hangzik el előtte, a másik pedig az utolsó láng meggyújtása előtt.

MERRŐL MERRE HALADUNK?

De melyik az új gyertya? Egyáltalán: melyik az első?

Van még egy lehetőség arra, hogy jobbra haladjunk, ahogy a 3. ábra mutatja. De a *Bét Joszéf* szerint, ha fordítva csinálnánk, vagyis, ahogy a 3. ábrán látszik, a bal széléről kezdenénk megtölteni a *hanukiját*, akkor mindig a jobbszélső lenne az új, és balról jobbra haladva mindig az utolsó előtt kellene a második áldást mondani, és ezt a lehetőséget már elutasította, ahogy fentebb láttuk.

minden nap egy újat hozzáadva, bal szélről gyújtunk, és elmondjuk a két áldást a gyújtás előtt.

JOBB FELÉ HALADÁS

– MIT JELENT EZ?

Mielőtt bemutatjuk *Mordecháj Joffe* rabbinak (1530–1612), a *Sulchán áruch* egyik híres kommentátorának a véleményét, emlékeztetőül idézzük fel előző cikkünkben leírtakat⁶:

2. ábra: A *Bét Joszéf* megoldása, ma ezt követjük

Erre a *Bét Joszéf* idézi Jozséf Colon (1420?–1480) olasz rabbi³ véleményét Rábénu Méir nevében. Eszerint a rend az, hogy jobb irányba haladunk, tehát mindig a bal gyertyával kezdünk. Ez alapján a *Bét Joszéf* egy új ötlettel állt elő: első este gyújtunk a jobb szélén, és mondjuk mind a három áldást gyújtás előtt. Második este az előző napihoz balról tegyünk egy új gyertyát, és azzal kezdjük a gyújtást, így rögtön az első gyertya lesz az új, és egyből lehet mindkét áldást mondani gyújtás előtt.

Harmadik este újfent balról rakunk hozzá egy gyertyát, és azt gyújtjuk meg elsőként, tovább haladva a gyújtással balról jobbra. Ezt a megoldását, melyet az alábbi ábra szemléltet, a *Bét Joszéf* nagyon jónak találta. (2. ábra)

NÉMET ÉS OSZTRÁK ZSIDÓK SZOKÁSAI

Érdekes módon a német nyelvű zsidók között mind a két fent említett szokás elterjedt volt. Ez kiderül Israel Isserlein (1390–1460) osztrák rabbi a *Trumát hádesen* című művéből⁴, amit a *Bét Joszéf* további forrásként idézett. Innen tudjuk, hogy a rajnai zsidók a lángok fellobbantásakor bal szélről jobb felé haladnak, ahogy az előbb Rábénu Méir alapján elhangzott (lásd 2. ábra). Ezzel szemben az osztrák zsidók jobbról kezdik a gyújtást és balra haladnak, követve a héber írás irányát (lásd 1. ábra).

A *Bét Joszéf* a kettő közül a rajnai zsidók szokását tartotta helyénvalónak, ennek szellemében írta le a gyújtás menetét a *Sulchán áruchban*⁵: jobb szélre tesszük az első gyertyát, innen töltjük fel a gyertyatartót

kétféle vélemény van arról, mit jelent a „jobb irányú fordulás” kifejezés.

1. RáSI véleménye: mindig a körüljárandó dolog felé fordulunk és a jobb kezünk felé jobbra megyünk.

2. Joffe rabbi véleménye a *Lvus háchor* című könyvében: ahogy jobbról balra halad a héber írás, úgy kell mindig haladni, hogy a jobb oldal irányítsa a mozgást, az legyen az aktív.

Ez a véleményeltérés a hanukai gyertyák meggyújtásának sorrendjében is kifejezésre jut. Ahogy fent láttunk, a *Bét Joszéf* itt is követi RáSI véleményét, miszerint a jobb kezünk felé jobbra haladunk (lásd 2. ábra). Azonban Joffe rabbi a *Lvus háchorban*⁷ azt írta, ez így nem stimel: hiszen az ő általános felfogása szerint „jobbra haladni” azt jelenti, hogy a „jobbal haladni”, ergo a jobboldali gyertyával kezdünk, és

TAUSZ GÁBOR EZRA ILLUSZTRÁCIÓI

3. ábra: A Bét Jozsef által nem helyeselt megoldás

mindig a balra következőt gyújtjuk meg (lásd 1. ábra).

Dávid háLévi Szegál (1586?–1667) Lvovi rabbi a *Turé záháv*⁸ című *Sulchán áruach* kommentárjában ebben az esetben szintén Joffe rabbi álláspontját támogatja, hiszen, ha a baloldalt

dulunk. Miért kell, hogy a baloldali legyen az első? Véleménye követi a *Bét Jozsef* véleményét, hogy (1) fontos a „jobb” haladás és hogy (2) minden este az új gyertyára mondjuk az áldást, csak szerinte mindez teljesen fordított irányban történik, a 4. ábra szerint:

is van egy napjainkban általánosan elfogadott vélemény.

Ma a *Bét Jozsef* véleményét tekintjük mérvadónak, és a második ábra szerint gyújtunk és mondjuk az áldást. Első este a jobboldali szélső mécsest gyújtjuk meg és minden

4. ábra: Gyújtás Joffe rabbi álláspontja szerint

gyújtjuk meg először, akkor ballal kezdünk, nem a jobbal. Szerinte nem logikus, hogy ha az az előírás, hogy *jobbal* kell kezdeni, akkor elmegyünk a *legbaloldalibbig* először, és onnan in-

HOGYAN GYÚJTUNK MA?

A fentiekből is láthatjuk, hogy nagyon sokféle módon lehet ugyanazt a dolgot értelmezni. Azonban, ahogy általában a háláchikus kérdésekben, itt

este balról teszünk hozzá egyet. A két áldást a gyújtás előtt mondjuk és a balszélső, újonnan hozzáadott gyertya lángját lobbantjuk fel először.

¹ *Orách chájim* 676:[5]; ² Lásd *Sámuel imája Zsidó imakönyv* 409. oldal; ³ MáHáRiK responsum 184. fejezet; ⁴ 106. fejezet; ⁵ *OC* 676:5.; ⁶ *Egység* 124. szám 16. oldal; ⁷ 676:5.; ⁸ *Uo.* 6.

A nők és a hanukai gyertyák

Hanuka ünnepeén a nőknek ugyanúgy micva a gyertyagyújtás, mint a férfiaknak. Ezen kívül még egy különleges micvája van az asszonyoknak: amíg a gyertyák égnek, nem szokás dolgozniuk. A fánkok, lángosok, szfinezsek, latkeszek és palacsinták elkészítését csak azután kezdik meg, hogy a gyertyák már leégtek vagy legalább egy fél órán át égtek. Miért van ez így? CHANA DEUTSCH ÍRÁSA

JEHUDIT, A HŐSNŐ

Maga az ünnep neve, hanuka utal a pihenésre: chánu – pihentek és k”h, vagyis 25-én. Más szavakkal: kiszlév hó 25-én a zsidók felszabadultak az elnyomás alól, és ez a nap a fény ünnepének kezdőnapja. Ez a felszabadulás a nőkre többszörösen is vonatkozott. A görögök ugyan hivatalosan „csak” a zsidó szellemiséget nyomták el „felvilágosodott” hellenizmusuk nevében, azonban a zsidó asszonyok fizikailag is szenvedtek tőlük. Mielőtt ugyanis férjhez mehettek volna, először a görög uralkodóhoz vitték be őket. E minden tekintetben megalázó rendelet hatására számos szent életű nő soha nem ment férjhez, mások pedig egész életükre szóló lelki sebeket szereztek miatta.

Az elnyomás alóli megváltás ebből a szempontból egy különösen hősiességű nő tetteiből eredt. Jehudit, a főpap Jochánán lánya és a makabeusok vezérének, Jehudának a nagynénje volt, csodálatosan szép fiatal

özvegyasszony, akit a zsarnok uralkodó megkívánt magának. Jehudit megjárta, hogy beleegyezzen a légyottba, elment az uralkodóhoz, sós sajttal etette, jó borokkal itatta, majd amikor Holofernész már kellőképpen részeg volt, és elaludt, egy vágással levágta a fejét, a trófeát pedig kitzúzte a város falára. Amikor az ellenséges katonák látták néhai vezérük levágott fejét, elfutottak, a zsidók pedig megmenekültek.

A történet egy másik változata így hangzik: a júdeai Betulia településen lakott Jehudit, egy fiatal és bátor zsidó asszony. A település mellett felsorakozott görög csapatok vezetője a gonosz Holofernész volt. Jehudit sós sajttal etette meg őt, majd amikor a hadvezér a sótól megszomjazott, erős bort hozott és szép szavakkal kedveskedett neki. A sok alkoholtól elálmosodott Holofernész gyanútlanul feküdt le sátrában aludni, az asszony pedig nem késlekedett, egy karddal azon nyomban levágta a görög fejét. Ami-

kor a katonák megtalálták megölt vezérüket, fejvesztve menekültek el. Így a zsidók megmenekültek az ellenséges csapatoktól. A bátor és hősiességű Jehudit tettének emlékére kerülnek tejes ételek az asztalra hanukakor, és Olaszországban szokás volt Jehudit alakját vésní a hanukajákra.

A NŐK IS RÉSZESEI A CSODÁNAK

A nők tehát, miután meggyújtották a hanukai lángokat, e hősiességű tett emlékére pihennek. És ez az egyik oka annak is, hogy a hanukai gyertyagyújtás micvája a nőkre ugyanúgy vonatkozik, mint a férfiakra. A Talmudból tudjuk (*Sábát* 23a.), hogy rabbi Jehosua ben Lévi azt mondta: „a hanukai gyertyák micvája a nőkre is vonatkozik, mivel ők is részesei voltak a csodának”. A nők, akárcsak a férfiak, nemcsak meggyújtják a hanukai lángokat, hanem áldást is mondanak rájuk, mivel – annak ellenére, hogy időhöz kötött, tevéleges parancsolatról van szó, melyek alól

a nők általában fel vannak mentve – ők éppen úgy részesei voltak a hanukai történetnek, mint a férfiak, ezért helyénvaló, hogy mind a lángok meggyújtása, mind pedig a csoda hirdetésének micvája vonatkozzon rájuk is. Egy asszony tettein keresztül (is) érkezett a szabadulás, illő hát, hogy a nők különös figyelemmel üljék meg ezt az ünnepet.

CHÁNÁ TÖRTÉNETE

Jehudit mellett egy másik nő is szerepet játszott a hanukai történetben. Ő volt Cháná (nem tévesztendő össze Smuel próféta édesanyjával), aki hét fiával együtt halt mártírhalált inkább, mint hogy a Tóra törvényeit megszegjék. A történet egyik változata szerint az asszonynak végig kellett néznie, míg fiait megkínózták, mert nem voltak hajlandóak disznóhúst enni, majd végül őt magát is megölték a görögök, egy másik variáció szerint pedig fiai mártírhalála után Cháná öngyilkos lett. Az ünnep napjain rájuk is emlékezünk.

NŐK HANUKÁJA A VILÁG KÖRÜL

Afganisztánban az asszonyok és lányok már jóval hanuka beköszönte előtt nekiláttak, hogy elkészítsék a hanukai mécsesek kanócát. Kis vattalabdacsokat gombolyítottak, azokból pedig szálakat sodortak a kanócokhoz. A hétköznapi kanócokat 3 vagy 5, a szombatiakat 7 pamutszálból készítették. Marokkóban az ünnep nyolcadik napján elégették a kanócokat, és ez kedvező jel volt arra nézve, hogy egy nő megfogadjon. Marokkó egyes területein a kanócok égetése közben a gyerekeknek ide-oda kellett ugrálniuk.

Az Északkelet-Iránban található Máshád városának iszlámra kényszerített zsidó lakossága körében a nőké volt a vezető szerep a zsidó hagyományok titkos megőrzésében és továbbadásában. Ezek a nők egész évben dolgoztak például vékony kanócaik elkészítésén. A kanócokat kis mécsesstartókba tették, melyeket év közben nem volt szabad használni, ezért különálló, falba vájt mélyedésben tárolták azokat, és csak hanuká-

NŐI ÉS FÉRFI ENERGIÁK A LÁNGOK KÖRÜL

Hanuka szombatjának beköszönte előtt kétféle gyertyát gyújtunk: a hanukai menórát, és rögtön utána a szombati gyertyákat. Előbbit sok helyen csak a férfiak és a fiúk gyújtják, utóbbi egyértelműen a nők és a lányok feladata.

A hanukai csoda hirdetésének kötelezettségét az által teljesítjük, hogy a lakás bejárata elé vagy az ablakba helyezzük a hanukiját. Ezzel szemben a szombati lángokat abban a helyiségben lobbantjuk fel, ahol a szombati lakománkat költjük el. A menórára mondott áldást dal és ünneplés kíséri, míg a szombati gyertyák fölött csendben mondjuk el az áldást, majd halanként, magában imádkozik a ház asszonya a családtagjaiért.

A kabbala szerint a micvák végrehajtóiknak spirituális energiáit tükrözik. Bár a korábban rögzült nemi szerepek mára már nem annyira szigorúak és minden nőben és férfiban megtalálhatóak (különböző kombinációban) a férfias és a nőies spirituális energiák, általában elmondható, hogy a nők befelé, az otthonuk felé fordulnak, míg a férfiak hajlamosak inkább kifelé tekinteni.

Kétféle gyertya, kétféle cél, két különböző micva és mögöttes tartalom. Mégis ugyanabban a mozdulatban materializálódnak: ahogy fellobban a fény, a sötétség visszahúzódik. Ha az Istentől kapott különleges adottságainkat felhasználva valóban együtt dolgozunk, ahogyan péntek este együtt lobognak a szombati és a hanukai lángok, elég fényt teremthetünk ahhoz, hogy örökre elűzzük a sötétséget.

ra vették őket elő. Mivel zsidóságuakat és a hagyományok gyakorlását a lehető legteljesebb titokban kellett tartaniuk, olajmécseseiket nem kötötték össze, hanem külön-külön álltak, és úgy gyújtották meg őket: ha váratlan látogató érkezett, úgy tűnhetett, mintha csupán világításra használt mécsesek lennének.

ROS CHODES HANUKAKOR

Hanuka utolsó előtti napja a héber naptárban *tévé* hónap újholdja, azaz *ros chodes tévé* (*Hanuka az egyetlen olyan ünnep, amelyik keresztülivel két hónapon*). *Ros chodes* általában is a nők napja, amikor sok közösségben, amennyire csak lehet, tartózkodnak a nők a munkától, összejöveteleket rendeznek, ahol tanulnak, táncolnak és énekelnek. Kétszeresen igaz lehet hát ez a hanuka ünnepére eső *ros chodesre*.

Észak-Afrikában *tévé* hónap újholdja „alányok ünnepe”: a nők ezen a napon összegyűltek a zsinagógában, és mindannyian megcsókolták a tóratekerceket. Ezután a rabbi megáldotta őket, majd lakomát tartottak. A nők vittek haza a lakomából a lányoknak is, és úgy tar-

tották, hogy ez megvédi őket a betegségektől. Az észak-afrikai zsidó közösségekben, így Tunéziában, Algériában, Líbiában, Szalonikiben és néhány egyéb közösségben szigorúan tartózkodtak ezen a napon a nők bizonyos, szombaton tiltott munkáktól (varrás, hímzés és ehhez hasonló). A fiatal lányok vidám összejöveteleket rendeztek.

Egyes közösségekben ezen a napon tartottak közös *bát micva* ünnepséget az abban az évben 12 évesé váló lányok számára. Máshol a még egyedülálló nők szerveztek összejövetelt és fordítottak különös figyelmet a munkától való tartózkodásra a mihamarabbi férjhez menés reményében. Ismét máshol a lányok és az asszonyok egyaránt összejöttek, együtt énekeltek, táncoltak és imádkoztak. Líbiában tejet és bort ittak ezeken a mulatságokon Jehudit hősiességének emlékére. Tunéziában mézes süteményt sütöttek a „alányok ünnepe” alkalmából, mint *ros hásánakor*, és ételeket küldtek egymásnak és lakomáztak, akár csak purimkor. Szokás volt az is, hogy a vőlegények meglátogatták menyasszonyukat ezen a napon.

ISKOLAKÓSTOLGATÓ:

iskolába készülnek a Bét Menáchemben

Új, közös projekttel állt elő a Bét Menáchem óvoda és iskola: Iskolakóstolgotó címmel szerveznek az iskolába készülő nagycsoportosoknak havonta egyszer programot, ahol megismerkedhetnek az iskolai élettel, és őket is megismerhetik leendő tanáraik. STEINER ZSÓFIA ÍRÁSA

FOTÓK: DEMECS ZSOLT

ÓVODÁBÓL ISKOLÁBA

Iskolát választani gyerekeinknek nem könnyű feladat. Vannak, akik a tanító néni kiválasztására esküsznek, mások az iskola légkörét tartják elsődlegesnek, megint mások valamilyen speciális témában erős intézményt keresnek vagy az iskola versenyeredményei alapján hoznak döntést.

De akármilyen nehéz is nekünk szülőknak a döntés, a legnehezebb az óvodából kikerült kisgyerekek feladata. Gyakori, hogy nincs semmi átmenet: a gyermekek a mesék és játékok világából szinte egyik napról a másikra

csöppennek bele a „munka” világába. Reggel nyolctól 45 perces blokkokban kell ülni, figyelni, dolgozni, tanulni, idegen felnőttek és gyerekek között egy idegen világban.

Az intézmények – mind az óvodák, mind az iskolák – azok, amelyek megkönnyíthetik ezt az átmenetet. A Bét Menáchem óvoda hosszú évek tapasztalata alapján működteti „mechina” programját, melynek lényege, hogy az iskolára készülő nagycsoportosokat játékosan, de célzottan készítik fel az iskolára. Hiszen ezt jelenti maga a „mechina” szó is – előkészít.

Okostáblával és tablettel is dolgoznak az iskolások

AZ ISKOLAKÓSTOLGATÓ PROGRAM CÉLJA

Egy új programmal azonban még közelebb hozzák a leendő iskolásokat a „nagyok” életéhez. Ez az Iskolakóstolató program, melynek keretében a nagycsoportosok – és időnként a szülei is – bekukkanthatnak az iskolai életbe.

Elsőként a program ötletgazdáját, *Varsányi Viktória* tanárnőt, a jelenlegi első osztály osztályfőnökét kérdeztük arról, mit is takar az Iskolakóstolató elnevezés.

„Olyan, mint egy recept. Végy néhány iskoláját szerető, mindenre elszánt pedagógust. Keverd össze leendő elő osztályos gyermekekkel. Ezután fűszerezd szülői érdeklődéssel, aktivitással. Ha jól összegyúrtad, kisütöd, kész az első osztály, indulhat a tanév” – kezdi tréfásan a tanárnő. „Komolyra fordítva a szót: az óvodás gyermekből szeptemberben iskolás lesz. Izgalmas időszak ez mindenki számára. Mégis a gyermekek számára legnagyobb a változás. Az eddigi mindennapos játékot felváltja az aktív tanulás. Úgy gondoljuk, hogy ez az elnevezés kedvesen invitálja a gyermekeket és a szülőket, hogy bepillantsanak az iskola mindennapjaiba, rendezvényeibe. Minden alkalommal egy kicsit, egy kis ’falatot’, egy kis kóstolót mutatunk az iskola életéből, így nem lesz olyan éles a szeptemberi csengőszó.”

A program működését segíti az intézmény elhelyezkedése is, hiszen a Bét Menáchem Gyermekoktatási Központ Dohány utcai épülete ad helyet az óvodának és az általános iskolának is. A gyerekek tanulmányaikkal előrehaladva fizikailag is egyre feljebb kerülnek, hiszen az épület földszintjén található bölcsődéből az első emeleten „lakó” óvodába, majd innen a második és harmadik emeletet elfoglaló iskolába kerülnek.

„A hatéves ovisoknak találtuk ki ezt a programot” – meséli *Feldmann Mussie*, aki az iskolába készülő óvodások csoportjának zsidó nevelésével foglalkozik. „El sem tudom mondani, mennyire lelkesek a gyerekek a programtól. Tudtuk, hogy jó lesz, de nem gondoltuk, hogy ekkora sikert érünk el. Az a cél, hogy megismerjék az iskolát, a tanárokat: így sokkal könnyebb lesz nekik elképzelni az iskolai életet. Könnyebb lesz nekik az első nap, mert lesznek ismerős arcok, akikre emlékeznek tavalyról. A tanárok is örülnek, hogy látják ezeket az édes kis gyerekeket és a hatalmas lelkesedésüket.”

„A program azért jött létre” – folytatja Viki, ahogy a gyerekek szólítják –, „hogy meg tudják ismerni a szülők és a gyermekek a leendő elsős tanító néniket, az iskola

tanárait. Mondhatjuk úgy, hogy ne ’ismeretlenül’ üljenek be szeptemberben az iskolapadokba. A program megkönnyíti azt a folyamatot, melyben a gyermek iskolássá válik, könnyebben be tud illeszkedni az iskolai közösségbe, a mindennapokba.”

ÍGY ZAJLIK A „KÓSTOLGATÁS”

A havonta megrendezett programon van, hogy csak a leendő iskolások látogatnak az épület felsőbb emeleit elfoglaló iskola tantermeibe, de van, hogy a szülei is csatlakoznak: „Az első alkalom szeptemberben volt, amikor kézműves fogadkozással, interaktív táblás játékokkal, valamint a tornateremben berendezett akadálypályával vártuk a gyermekeket. Az októberi alkalommal a családokat is vártuk, hiszen a sátoros ünnep alkalmából egy „Szukka hopping” programmal készültünk. A program egy videó bemutatóval kezdődött, amit a szülőknek szóló tájékoztatás követett, melyben iskolánkról és pedagógiai módszereinkről esett szó. A délután során volt játék, kézművesedés, szülő-gyermek játék is. Novemberben a „mechinás” csoport egy tanórára az iskolapadba ült. Játékkal, mesével és interaktív tananyag megismerésével töltötték az időt. Lelkesen vettek részt az órán a gyermekek, és nagyon aktívak voltak.” – meséli Viki.

„Decemberben hanukai vásárt tart az iskola, melyen az iskolás gyermekek által készített ajándéktárgyak kerülnek eladásra. Ez a program minden évben különleges esemény intézményünk számára, és az idei évben a „mechinás” csoport is csatlakozik a programhoz. Előadással, énekkel készülnek a hanukai vásárra, melyre a szülőket is szeretettel várjuk. Lesz ének, játék kicsiknek-nagyoknak és vásár. A továbbiakban is hasonló elven szervezzük a programokat. Minden hónapban találkozunk a gyermekkel, minden alkalommal más és más feladattal. Az egész éven át tartó programsorozat témájában igazodik a zsidó ünnepekhez. Első alkalommal kaptak a gyermekek egy iskolatáskát – persze még csak papírból –, melyre minden alkalommal felkerül egy kis matrica. Ceruza, ragasztó, vonalzó, könyv... csupa iskolai eszköz. Év végére megtelik ez a táska, ez is egy jelképes dolog, hogy kezdhetik a tanévet.”

A „MECHINA” PROGRAM

A gyerekek persze nem csak ezzel készülődnek az iskolai életre. Sokéves tapasztalat alapján halad az iskolára

készülő nagycsoportosok felkészülése, hogy tökéletesen elsajátítsák azokat a készségeket, melyekre a sikeres tanuláshoz szükségük lesz „Egyenként megnézzük, hogy mire van szükségük ahhoz, hogy zökkenőmentes legyen az átállás az iskolára” – magyarázza Feldman Mussie. „Kinek mik az erősségei, miben szorul támogatásra, milyen készségek épültek már be, miket kell még erősíteni. Hogy elsőben már ne azzal küszködjön a gyerek, hogy nem tud csoportban dolgozni, a tanár utasításait követni vagy hallás után megérteni dolgokat, hanem tudjon az ábécére figyelni. Fejlesztőpedagógus van ebben a munkában a segítségünkre. Általában vannak olyan területek, melyek több gyereket is érintenek, így a napi életünkbe integráljuk ezeknek a készségeknek a fejlesztését.”

Vagyis, míg az óvoda mindennapjaiban a tanuláshoz szükséges készségeket alapozzák meg, addig az Iskolakóstolató az érzelmi részre fókuszál: „kifejezetten az a célja, hogy a gyerekek élvezzék, örüljenek, hogy ott vannak, hogy a tanárok velük foglalkoznak.” Varsányi Viktória ehhez hozzáteszi: „Bízunk benne, hogy sikerül az iskolát vonzóvá tenni mindenki számára, évről évre több diákkal találkozhatunk első osztályban.”

Arra a kérdésre, miért javasolná az érdeklődőknek az iskolát, Varsányi Viktória komplex választ ad: „Kétannyelvű egyházi iskola vagyunk. Fontos számunkra, hogy a gyermek megfelelő oktatást kapjon mind vallási, mind pedig világi tárgyakból. Az ide járó gyermekek 8. osztály végére három nyelvet sajátítanak el (magyar, angol, héber). Kis létszámú osztályokban folyik a nevelő-oktató munka, ez szerintem a hatékony tanulás egyik záloga. Családias légkörű, gyermekeket pozitivitásra ösztönző intézmény vagyunk. Célunk, hogy a hozzánk járó iskolások boldogok, kiegyensúlyozottak legyenek.”

UGYANEZ – SZÜLŐI SZEMMEL

Két iskolára készülődő ovist és szüleit is megkérdeztük minderről és, úgy tűnik, egyetértenek.

Tamara már négy éve jár a Bét Menáchembe. Ide jár a húga, Kiara is (sőt, ebbe az intézménye járt valamikor a nagybácsijuk is). Szüleik, Tímár Olivér és Ungár Dorottyia leginkább a zsidó nevelés, a kis létszámú csoportok

és a családi környezet miatt választották nekik ezt az óvodát és ugyancsak ezek miatt döntöttek úgy: Tamara itt kezdi meg iskolai tanulmányait is: „Sokáig hezitáltunk, hogy milyen iskolát válasszunk Tamarának. Ő egy nagyon okos kis hölgy, aki mellette nagyon szegénylős is. Számomra az a legfontosabb, hogy olyan közösségbe járjon, ahol mind a nevelőkön, mind a gyerekeken azt látom, hogy barátságosak és kedvesek vele, és éppen ezért ő

is boldogan lép be reggelente az épületbe. Úgy érzem, hogy itt ez maximálisan megvalósul és emellett a szellemi fejlődésére is komoly hangsúlyt fektetnek, mindezt játékosan, változatosan, a gyerekek igényeire teljeskörűen odafigyelve teszik” – mesél döntésük háttéréről az édesanya. Az Iskolakóstolató program is elnyerte tetszésüket: „Nagyon szimpatikus az iskolalátogató programban az, hogy a gyerekeket szépen fokozatosan bevezetik a 'nagyok' világába, és ezeken az eseményeken esetenként a szülők is ott lehetnek velük. Véleményem szerint ez a közös élmény olyan pozitív érzéseket kelt a gyerekekben, hogy az iskolakezdés sem félelemmel tölti majd el őket, hanem egy izgalmas kaland kezdetének élik meg.” Tamara is egyetért ezzel: szívesen és büszkén beszél az iskolai látogatásokról, és boldogan emlékszik vissza rájuk. Már nagyon várja az iskolát, annyira, hogy az elhullajtott fogaiért kapott „fogtündér-pénzt” iskolatáskára szeretné költeni.

Jonatán 6 éves, másfél éves kora óta jár a Bét Menáchembe. Már nagyon várja, hogy a szintén itt tanuló két idősebb testvérét követve ő is iskolás lehessen. „Jonatánnak nem ismeretlen terep az iskola, ismeri a tanárok egy részét is a testvérein keresztül, mégis sokat ad neki ez a program. Hihetetlenül élvezzi, hogy ha csak egy pár óra erejéig, de részese lehet a nagyok világának. Leginkább az okostáblával való ismerkedés tetszett neki eddig – és persze az, hogy bemehetett a bátyja tantermébe” – meséli az édesanya. „Ha jól készítjük fel a gyerekeket, nem tehernek fogják érezni a tanulást. Nem szeretem, amikor ismerősök azt mondják neki, hogy majd elmúlik a lelkesedése, meg addig örüljön, amíg óvodás lehet. A nagyobb gyerekeimen látom, hogy megfelelő módszerekkel fenn lehet tartani ezt az érdeklődést, csak a tanárok lelkesedése, igyekezete kell hozzá. Ennek az igyekezetnek egy formáját látom ebben a programban is.”

Jonatán Mussie-val a szukkoti sátorban

Tímár Tamara

Zsidók „a legvidámabb barakkban”

Nyílt anticionista kampányt az MSZMP nem folytatott, ahogy ez 1967 júniusa után a Szovjetunióban, Lengyelországban és az NDK-ban történt. Így a „legvidámabb barakkban” számottevő zsidóság maradt a rendszerváltásig. PELLE JÁNOS ÍRÁSA

Kovács András, egykori kollégám a Kossuth Könyvkiadóban, jelenleg a Közép-Európai Egyetem (CEU) professzora, jól ismeri a magyar zsidósággal kapcsolatos összes levéltári dokumentumot, mely a felszabadulástól a rendszerváltásig terjedő időszakban született. Több könyvet is publikált a témáról magyarul és angolul, ezek sorába illeszkedik *A Kádár-rendszer és a zsidók* című munkája.

Ebben a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára és a Zsidó Múzeum Levéltár anyagai mellett az egykori NDK-ból és Csehszlovákiából származó titkosszolgálati irományok is olvashatók, a hidegháborúval foglalkozó webes archívumok forrásai mellett.

A szerző öt csoportra osztja a dokumentumokat, s mindegyiket szakszerű tanulmánnyal vezet be. Témái a következők: Izrael és a magyar politika; az Eichmann-ügy; A hatnapos háború és következményei; A nemzetközi zsidó szervezetek Magyarországon; Az elnyomás mechanizmusai és a zsidók.

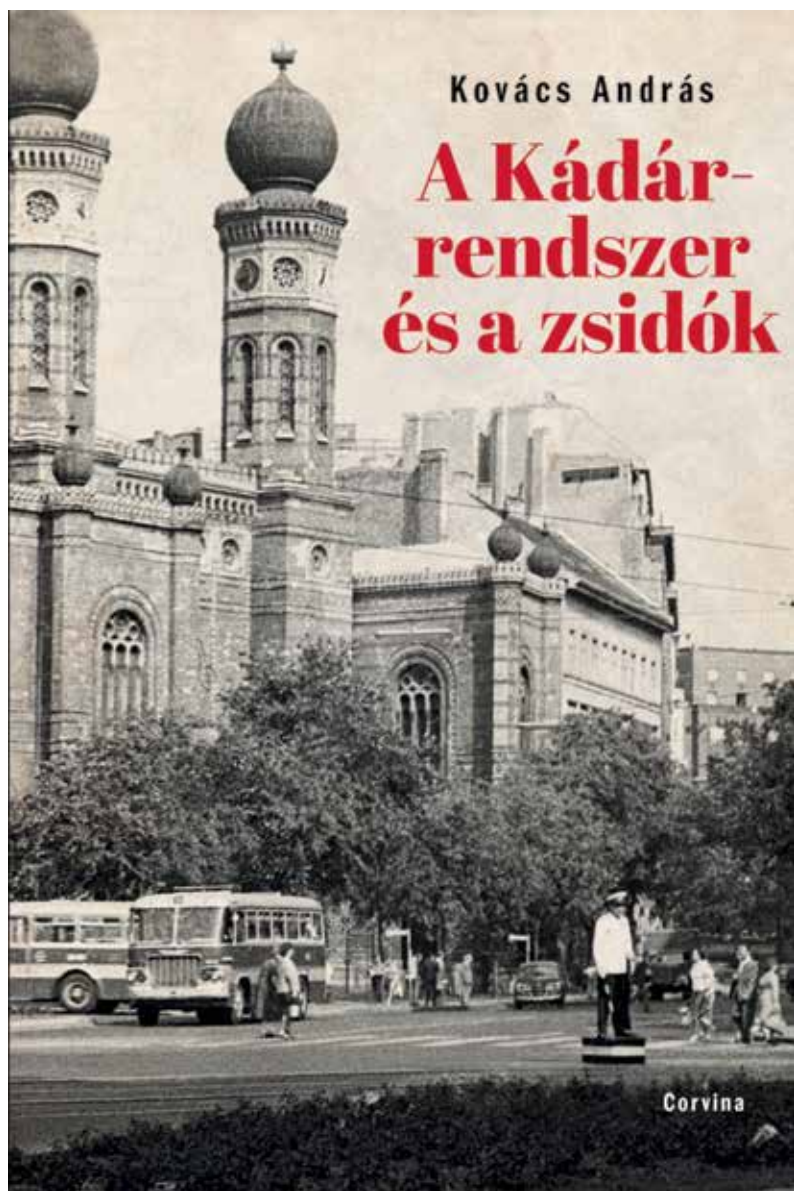
A felsorolt témák többsége ismerős. A kötet kevés új elemmel gazdagítja az ismert képet, melynek főbb szereplői: a hivatalos zsidó (neológ) vezetők, a külügyminisztérium funkcionáriusai, az összes hitközséget szoros ellenőrzés alatt tartó Belügyminisztérium káderei és az állampárt zsidókkal foglalkozó politikusai, akik között 1967-ben, a hatnapos háború idején, maga Kádár János hosszabb, zárt körben elmondott beszéddel tűnik fel.

Érdeemes annyit megjegyezni az unalmas iratokban szereplő, illetve az azokat előállító személyekről, hogy kevés kivétellel így vagy úgy, de

szinte mindannyian „pártmegbízást teljesítettek”, illetve folyamatosan beszámoltak kapcsolataikról az „illetékeseknek”. A „Síp utca” egymást is folyamatosan feljelentő, vezető káderei egyszersmind az MSZMP „bizalmi emberei” voltak, tisztességükbe csak előzetes egyeztetés és profi módon manipulált választás után kerülhettek.

Vagyis a szereplők irományai, illetve a róluk készült jelentések körülbelül annyira tükrözik a magyar zsidóság valóságos problémáit a Kádár-rendszer évtizedei alatt, mint amennyire mondjuk a szakszervezetek és az MSZMP vezetői között keletkezett iratanyag tükrözi a magyar munkásság tényleges gondjait, anyagi helyzetét és a politikai véleményét ugyanebben az időszakban.

És mégis, ha Kovács András könyvéből egyetlen témát – az Eichmann-ügyet – kiemelünk és átgondolunk, figyelemre méltó következtetésekre jutunk az emlékezetpolitika terén,

melyek napjainkra sem veszítették el aktualitásukat. Ismeretes, hogy az Argentínából elrabolt Adolf Eichmann világszenzációt jelentő jeruzsálemi perére 1960–61-ben került sor.

Az igazságszolgáltatási eljárásban való részvételünk kérdése felszínre hozta a magyar és a nemzetkö-

zi baloldal, illetve az annak nevében fellépő kommunista pártok alapvetően tisztázatlan, napjainkban is zavaros viszonyát a holokauszttal és Izraellel kapcsolatban.

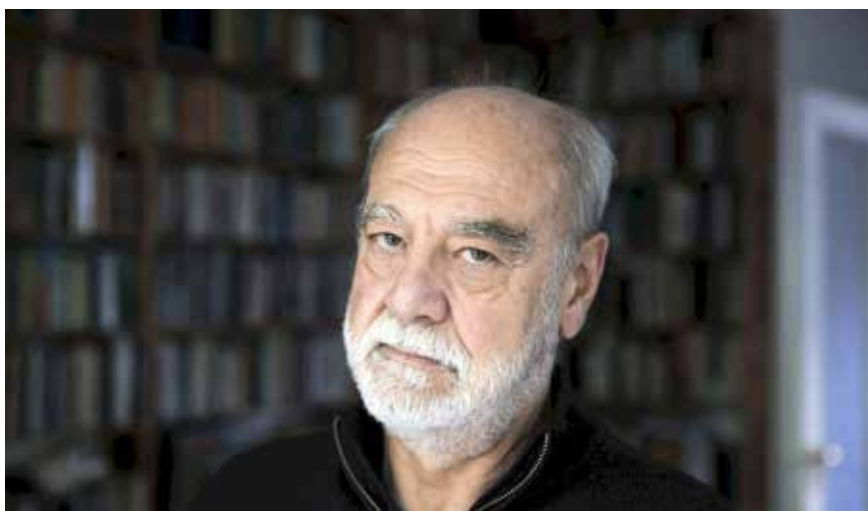
Eichmann, mint tudjuk, kulcs szerepet játszott a több mint félmillió magyar zsidó áldozatot követelő holokausztban. Figyelemre méltó, hogy az MSZMP korabeli vezetése a náci tömeggyilkos felelősségre vonását kizárólag aktuális politikai ügyként kezelte, csak azt elemezte, hogy miként lehet a legkisebb kockázat vállalásával a legtöbb hasznot húzni belőle. Ez 1960-ban főként külpolitikai dimenzióban merült fel, tekintettel arra, hogy Magyarországnak össze kellett hangolnia, egyeztetnie kellett emlékezetpolitikáját a Szovjetunióval és a többi „népi demokráciával”.

„A négy elvi kérdés, ami az alábbi dokumentumokban ismételtelen megjelenik, tükrözi a kommunista pártvezetők dilemmáit: hogyan lehet elkerülni az izraeli bíróság illetékességének elismerését; hogyan lehetne mégis megengedni állami intézmények részvételét a jogi eljárásban; hogyan lehetne terhelő bizonyítékokat az izraeli joghatóság rendelkezésére bocsátani az eljárásban való intézményes részvétel nélkül; és végül, hogyan lehetne felhasználni az ügyet a nyugatnémet 'újfasizmus' és 'revansizmus' demonstrálására.”

Ez a „haszonelvű” politikai megközelítés, mely teljességgel figyelmen kívül hagyta, hogy a magyar társadalom alapvető szükséglete, belülről fakadó igénye lenne, hogy szembenézzen legsúlyosabb kollektív tragédiájával, határozta meg a későbbiekben, az 1990-es években is az MSZMP, majd a rendszerváltás után az utódpárt, az MSZP és szövetségese, az SZDSZ politikáját is a holokauszt feldolgozásával kapcsolatban.

Az állampárt szűklátókörűségével magyarázható az, hogy New Yorkban, Randolph L. Brahamnak kellett megírnia, pontosabban összeállítania, majd megjelentetnie nagy történeti művét, *A népi párt politikáját*, mely magyarul először 1988-ban jelent meg a Gondolat Kiadónál.

Addig fel sem merülhetett egy ilyen „megosztó” munka publikálá-

sa, pedig a kiváló történész, Karsai Elek, akinek forrásértékű dokumentumait Braham (másokéval együtt) felhasználta, lett volna hivatott a könyv megírására. Hasonló megfontolásból húzódott a Páva utcai Holokauszt Tudományos és Dokumentációs Emlékközpont (HTDE) megnyitása 2006-ig, ami inkább a külföldnek (ekkor már az Európai Uniónak és Amerikának) szóló gesztus volt, mint érdemi lépés a magyar holokauszt háttérének feltárása és az oktatásba való integrálása felé.

És volt egy másik, már a hatvanas évek elején jelentkező megoldatlan probléma, mely mindmáig érezteti hatását. Magyarország végig nem ismerte el az izraeli bíróság illetékességét az Eichmann-ügyben, Kádár János útmutatását követve, mely szerint „nem jó ezekből a nyomorult, fasiszta ügyekből kizárólag zsidókérdést csinálni”.

Emögött az húzódott meg, hogy a Kádár-rendszer, bár a Szovjetuniót követve elismerte Izraelt, és 1967 júniusáig alacsony szintű diplomáciai kapcsolatot is fenntartott vele, a „szocialista tábor” többi országához hasonlóan nem volt képes tisztázni viszonyát Izraellel, a zsidó nemzetállammal.

Gondoljunk csak meg: az internacionalista szellemiségű baloldalnak, illetve egyes pártjainak még saját országaikban is komoly gondjai voltak a nemzeti hagyományokkal, hiszen folyamatosan szembesülnie kellett azzal, hogy a jobboldal „kisajátítja”,

és a demokratikus választások során ellenük fordítja a nemzeti érzést.

Kádárék hogyan fogadhatták volna el legitimnek a cionista eszme alapján szerveződő, 1948-ban létrejött zsidó nemzetállamot, mely jogot formált arra, hogy konkrét ügyekben képviselje a világ zsidóságát? Izrael léte, politikai és gazdasági sikerei teljes mértékben ellentmondanak a világ egységesülését, a határok felszámolását kilátásba helyező utópisztikus ideológiáknak.

A Kádár-rendszer sajátos helyzetben volt a többi kelet-európai szocialista országhoz képest: mintegy nyolcvan-százezer olyan állampolgára volt, akik a harmincas évek végén hozott „zsidótörvények” szerint zsidónak számítottak. Ennek a csoportnak legfőljebb a tizede állt bármilyen kapcsolatban a MIOK-kal (Magyar Izraeliták Országos Képvisellete). Viszont ezek az emberek, akik azért tudatában voltak a zsidóságuknak, nagy számban tevékenykedtek különböző értelmiségi pályákon.

Nyílt anticionista kampányt ilyen viszonyok között nem lehetett folytatni, ahogy ez 1967 júniusa után a Szovjetunióban, Lengyelországban és az NDK-ban történt. Így a „legvidámabb barakkban” számottevő zsidóság maradt a rendszerváltásig. A többségben most kezd tudatosulni, hogy ez a kisebbség mekkora lehetőségeket rejt a számára.

(Eredetileg megjelent a Neokohn internetes portálon)

Isten nélkül ne lenne erkölcs?

ZSIDÓSÁG A VÖRÖSTERROR ÁRNYÉKÁBAN

Az utóbbi hetekben indulatoktól sem mentes vita kavarta fel a zsidó közvéleményt a vörösterrorral kapcsolatos viszonyról. A Mazsihisz egyik vezetője szerint helytelen a vörösterro áldozataival azonosulni, mert úgy tűnhet, mintha a Tanácsköztársaság zsidó származású vezetőit tagadnánk meg. Mások szerint épp ellenkezőleg: az identitásukat megélt áldozatokkal, és nem a zsidó vallást megtagadó tettesekkel kell közösséget vállalnunk. Megint mások Köves Slomó rabbi azon kijelentését bírálták, amely szerint Isten nélkül nincs erkölcs. Interjúnkban erkölcsről, történelemről és Istenről kérdeztük a vezető rabbit. JUHÁSZ VALI INTERJÚJA

- A napokban azt nyilatkozta, hogy a Tanácsköztársaság volt az első olyan terror-rezsim, amely istentagadón alapult és ezzel az egyén személyes felelősségét és magát az erkölcs alappilléreit rombolta le. Egy kicsit úgy hangzik ez, mintha a kommunizmus bűneit ilyen módon kihangsúlyozva a 20. század más ideológiáit akarná felmenteni.

- Szó nincs erről. Épp ellenkezőleg. A Tanácsköztársaság és az úgynevezett vörösterro áldozatainak megemlékezésére készülve azon gondolkodtam, hogy tulajdonképpen van-e olyan egyedi jellemzője ennek a 133 napos diktatúrának, amely egyáltalán emlékezésre érdemessé teszi, annak dacára, hogy ha szimplán az áldozatok számát vesszük figyelembe, akkor sajnos a mintegy 600 civil áldozat nem kiemelkedő a 20. században. A kommünt követő fehérterrornak nagyjából 5000 áldozata volt, az I. és II. világháborúról

nem is beszélve, ahol sajnos milliók a nagyságrend.

- És mire jutott?

- Ahogy beszédemben is elmondtam, az emlékezés nem mindig számítani kérdés. Egy történelmi esemény nem mindig az áldozatok vagy érintettek számától válik katartikus vagy sorsfordítóvá. A vörösterro attól különleges, hogy a terror, mint deklarált politikai eszköz, nem egy háborúeseményrészeként, hanem – a magyar történelemben először – egy kollektivistá, utópisztikus politikai ideológia vállalt eszközeként jelent meg a történelem színpadán. Ennek a kollektivistá ideológiának, a marxizmusnak, alppillére volt az istentagadás, és ez teremtett létjogosultságot a politikai cél, az osztályegyenlőség erőszakkal és emberi életek árán történő tudatos eléréséhez.

- Hogy érti azt, hogy a terror „deklarált politikai eszköz” volt a Tanácsköztársaságban?

- A bolsevik forradalmat vezető népbiztosok többször deklaráltan kifejezték, hogy a terror az osztályharc legitim eszköze. Idézzek egy pár ilyet? „Mindenütt szaladgálnak, ágálnak az ellenforradalmárok, üssétek le őket! Üssétek agyon ott, ahol találjátok őket! [...] Mielőtt vérébe fojtanak a forradalmat, fojtátok őket a vérükbe!” (*Vörös Újság*, 1919. nov. 11.) „Aki a proletariátus hatalma ellen emeli fel a kezét, [...] az a saját halálos ítéletét írja alá. Az ítélet végrehajtása a mi feladatunk...” (*Népszava*, 1919. április 23.)

- Az előbb említett idézetek részben zsidó származású kommunistáktól származnak. Nem gondolja, hogy amikor a pár hete a Parlament melletti újraavatott emlékművet a '30-as években felállított

ták, a vörösteror áldozataira való emlékezésnek volt egy antiszemita stichje?

– A vörösteror áldozatainak kb. 5-10 százaléka volt zsidó. A Tanácsköztársaság vezetőinek és a terrort vezető Lenin-fiúknak egyesek szerint 60 százaléka volt zsidó származású. Ugyanakkor ezek az emberek deklaráltan megtagadták zsidóságukat. Szemben az áldozatokkal, akik többnyire megélték a zsidó identitásukat. Ennek dacára, a Horthy-éra propagandája a Tanácsköztársaságot következetesen „zsidó terrornak” állította be. Elsősorban azért, hogy így teremtsen erkölcsi hivatkozást a saját antiszemita politikájának és felmentést a fehérterror bűneinek.

– Hát akkor mégis csak van egy rossz hangulata annak, ha egy rabbi részt vesz egy ilyen emlékmű újjaavatásán!?

– Őszintén szólva az emlékmű nem tartozik a személyes ízlésvilágomhoz. Ugyanakkor, ha restaurációjának keretei közt, a többi történelmi egyház képviselői mellett a zsidó hitközséget is meghívják egy áldás mondására, akkor azzal – elnézést a leegyszerűsítésért – tulajdonképpen lehetőséget kapunk, hogy a többségi társadalom ne a tettesekkel, hanem az áldozatokkal azonosítsa a zsidóságot, vagy még inkább: megértse, hogy a vörösteror nem etnikai, hanem ideológiai kérdés volt. A magyar társadalom évszázados megosztottsága valószínűleg nem feloldható, de a zsidó közösségnek elemi érdeke, hogy ennek a megosztottságnak a szereposztásából kivonja magát.

– Visszatérve az ideológiákhoz. Gyakori hivatkozás vallási vezetők részéről, hogy „Isten nélkül nincs erkölcs”, és ilyenkor általában a közismerten egyaránt istentagadó marxista és náci totalitárius rendszerek pusztítására hivatkoznak. Ugyanakkor a 20. század diktatúráit megelőző pár száz vagy ezer év sem volt olyan emberséges. Elég a keresztes hadjáratokra, a valláshá-

borúkra vagy az éppen napjainkban folyó világméretű dzsihadra gondolni. Ezek mind-mind Istenre hivatkozva pusztítanak!

– A probléma valóban nem önmagában az istentagadással, hanem a földi megváltást ígérő utópisztikus politikával van. Ha egy politikai ideológia, akár Istenre, akár egy istentagadó ideológiára alapozva, földi, társadalomszervezési, politikai eszközökkel elérhető utópiát hirdet, akkor annak biztos, hogy pusztulás lesz a vége. Ezt hirdették a kommunisták, a náci és bizonyos értelemben a keresztetek is. A zsidóság tanítása talán éppen ebben a mondatban foglalható össze a legjobban: „Nem a te feladatod a munka bevégzése, de nem is vonhatod ki magad alóla” (Atyák 2:16.). Az ember feladata a világot jobbá tenni, de mindig tudnia kell, hogy Isten az, aki a „munkát bevégzi”. A végső jóért imádkoznunk kell és tennünk kell érte, de nem szabad olyan önteltnek lennünk, hogy azt gondoljuk, csakis rajtunk múlik, és ezért tűzzel-vassal kell kikényszerítenünk.

– De hát akkor mégsem az istentagadás a pusztító rendszerek alapja? Istenre hivatkozók és Istentagadók egyaránt lehetnek utópisztikusak, és ilyen módon pusztítók?

– Ez kétségtelen. Ugyanakkor a kérdés mégsem ilyen egyszerű. Én

ugyanis éppen azt állítom, hogy az utópisztikus politikai rendszerek egyetlen hatékony ellensúlya az egyéni erkölcsi felelősség, ennek pedig csakis a felfoghatatlan abszolútum tud megingathatatlan hivatkozást teremteni. Minden politikai rendszer valamilyen mértékben földi eszközökkel elérhető utópiát hirdet, hiszen ez a politika lényege. Ugyanakkor mindig ott kell hogy legyen a társadalomtól, rendszerektől, politikától független egyén, aki tudja, hogy utópiát a tökéletlen földön nem lehet elérni, és az emberi lét kiteljesedését egyedül egy metafizikai megüdvözülés teljesítheti ki. Ez a gondolat ott áll majd fékként a politika e világi megváltást hirdető utópiájával szemben.

– Miért állítja, hogy Isten nélkül nincs erkölcs?

– Erkölcs alatt azt a független értékrendszert értjük, amely nem „hasznos és haszontalan”, „kellemes és kellemetlen” prioritásokra, hanem a „helyes és helytelen, igazságos és igazságtalan” független értékrendszerére hivatkozik. Ez a hivatkozás pedig csakis a transzcendensre tud hagyatkozni. Hiszen, ha nincs egy független alaptétel, akkor minden a személyes benyomás és személyes érdek függvénye, akkor pedig nem beszélhetünk univerzálisan helyesről és helytelenről, hiszen minden értékítélet szubjektív.

– Csak nem azt akarja mondani, hogy kizárólag a vallásos ember lehet erkölcsös?

– Nem az emberről, hanem az elvről beszélünk. Emberek viselkedhetnek erkölcsösen vagy erkölccselenül, függetlenül attól, hogy istenhívők vagy istentagadók, hiszen a viselkedésünket a mindennapok szintjén sokkal inkább befolyásolja neveltetésünk és a kulturális civilizációnk, sok száz (talán ezer) évvel ezelőtt felállított értékrendszerünk, amely alapján véve a transzcendens létébe vetett meggyőződésen nyugszik, még akkor is, ha személyes hitünk éppen az ateizmus, Isten tagadása.

Ugyanakkor egy istenhívőt, azaz a metafizikaival személyes egyéni viszonyrendszert fenntartó embert, sokkal nehezebb lesz a világi hatalom utópisztikus törekvéseinek legitimitásáról meggyőzni, hiszen óhatatlanul felteszi magának a kérdést: „Hát nem az Örökkévaló dolga Isten országát elhozni, az enyém pe-

dig, hogy személyesen megtegyem, ami tőlem telik?”

– És mi a helyzet a lelkiismerettel? Lelkiismeretünkben nincs születésünktől fogva erkölcsi készlet?

– Ha nem is mindig következetesen, de kétségtelenül van. És éppen ez a megmagyarázhatatlan belső erkölcsi készlet – ahogy Kant fogalmaz, „a csillagos ég felettem és az erkölcsi törvény bennem” – az maga, ami a transzcendens (isteni) bizonyítéka. A haszid filozófia ezt nagyon hasonlóan fogalmazza meg: mindannyiunkban van egy isteni lélek, amely, ha tudat alatt is, de a helyest és az igazságot keresi, Isten iránt vágyakozik. Ezért van bennünk egy megmagyarázhatatlan erkölcsi készlet.

– Hogyan kapcsolódik az egyéni személyes felelősség az erkölcs kérdéséhez?

– A judaizmus talán két legkorszakalkotóbb állítása 3000 évvel ezelőtt az egyén felszabadítása és a földi-égi

hatalom szétválasztása volt. A Tóra emberteremtés története, az egyedi isteni-képmás, isteni lehelettel való életre keltése megteremtette azt a fogalmat, amit ma feltételek nélküli emberi méltóságnak neveznek, és ezzel egyben megteremtette az egyes ember személyes autonómiáját. Azt hirdette, hogy Ádámhoz hasonlóan az emberi lét önmagában, mint isteni teremtés, értékes. Az emberi cselekvésnek önmagában – társadalmi konstrukció nélkül – erkölcsi súlya van (tiltott fa gyümölcsének története), és ezzel egyszerre helyezte a cselekvés letéteményét az egyén kezébe és korlátozta mindenfajta földi hatalom autoritását.

A kommunista ideológia pedig éppen ezt csorbította. A marxizmus, mint egy antropológia nélküli filozófia, ideológiai alapon vont meg az egyén értékét. Mindent a társadalmi konstrukció keretei között értékelt, és ezzel az istentagadással együtt erodálta az egyén személyes erkölcsi felelősségét.

Hanuka
a fény ünnepe

HANUKAI GYERTYAGYÚJTÁS a Nyugati téren
Ünnepelj velünk a Nyugati téren 22. évi gyertyagyújtást!
December 22. és 29. között 18:00 órától!

HANUKORCSOLYA a Városligeti Műjépgályán
Gyere el a családdal, barátokkal
és korcsolyázzunk együtt
2019. december 22-én vasárnap,
21:00-23:00 óra között a műjépgályán!

További információ a programokról:
06-1-268-0183 | posta@zsido.com | www.zsido.com

Támogatást kapnak a másod-generációs holokausztúlélők

Interjú SZABÓ GYÖRGGYEL,
a Magyar Zsidó Örökség Közalapítvány elnökével

NÉVJEGY

SZABÓ GYÖRGY

- SZÜLETETT: 1967
- FOGLALKOZÁSA: nyomdász, a MAZSÖK elnöke
- CSALÁD: házas, három gyerek apukája

Néhány hónappal ezelőtt a Mazsök kuratóriuma döntött arról, hogy az alapítvány 100 millió forintos keretet biztosít a második generációs holokausztúlélők szociális és egészségügyi problémáinak megoldására. A döntés hátteréről, a problémáról, melynek megoldását célul tűzték ki, illetve arról, hogy miként is lehet a támogatást igényelni, kérdeztük Szabó Györgyöt, a Mazsök elnökét.

MEGYERI ANDRÁS JONATÁN ÍRÁSA

– Ha valaki még nem hallott vagy olvasott volna róla, kérlek, meséld el, miről is van szó.

– Az év első felében a Mazsök kuratóriuma arról döntött, hogy az alapítvány saját vagyonából 100 millió forint támogatást nyújt a második generációs holokausztúlélők szociális és egészségügyi ellátása érdekében.

– Kik a második generációs holokausztúlélők?

– Olyan személyek, akiknek egyik vagy mindkét szülője a nürnbergi törvények alapján üldözött volt. Természetesen olyanokról van szó, akik 1946 után születtek, de akár születhettek a '70-es évek elején is. Egy körülbelül 25 éves időszakról beszélünk.

– Milyen problémákkal szembesülnek ezek az emberek?

– Számos nemzetközi kutatás és tapasztalat bizonyítja, hogy a holokausztúlélők leszármazottai körében sokszor még nagyobb traumát okozott az üldözöttség, mint szüleiknek, annak dacára, hogy ők maguk személyesen nem élték át a borzalmakat. Izraelben, az Egyesült Államokban és a világ számos zsidó közösségében ezzel a problémával naponta szembesülnek és foglalkoznak is vele. A probléma természetesen nálunk is jelen van, azonban szervezett formában idáig nem tudtunk foglalkozni vele.

– Milyen segítséget tudnak kapni az erre rászorulóknak?

– Alapvetően három támogatási te-

rületet határoztunk meg. Az egyik a szociális jellegű támogatások. Ebbe tartozik lakhatási támogatás, rezsi- vagy fűtéstámogatás és ehhez hasonló. A második kategória a különböző egészségügyi szolgáltatások támogatását jelenti, ideértve például a gyógyászati segédeszközökhöz való hozzájárulást is. A harmadik, szintén minden bizonnyal sokakat érintő kör, a pszichológiai és mentálhigiénés, illetve terápiás támogatások. Ezek mind-mind olyan területek, melyek a tapasztalatok alapján igen sokakat érinthetnek és a rászorulóknak köre minden bizonnyal igen széles.

– Van bármilyen becslés arra vonatkozóan, hogy hány ember lehet érintett?

– A kérdés rendkívül összetett és sajnos semmilyen információnk nincs arról, hogy egyáltalán hány emberről beszélünk. A számuk, csak úgy, mint általában a magyarországi zsidók száma, csak igen nagy tévedési aránnyal becsülhető meg. Ugyanakkor a kuratóriumunk munkájában résztvevő mindegyik szervezet és hitközség visszajelzése alapján valószínűsíthető, hogy sok emberről beszélünk.

– Ráadásul minden bizonnal akadnak, akik több kategóriában is érintettek.

– Valóban. Ahogy nehéz megbecsülni az érintettek számát, nehéz bármiféle becslést adni arról, hogy melyik terület iránt mutatkozik a legnagyobb igény. Ezt mind most fogjuk megtudni, megtapasztalni.

– Jól tudom, hogy a Mazsök a forrást biztosítja, a tényleges feladatot szociális szervezetek látják majd el?

– Pontosan. Pályázatunkon hat szervezet kapott felkérést arra, hogy a

működéséhez leginkább illeszkedő területeken segítsen. Ezek a szervezetek a Mazsihisz-Masz Alapítvány konzorciuma, a Cedek Szeretetszolgálat, az Olajág Otthonok, a Wizo, a Munkaszolgálatosok Országos Szövetsége és az Autonóm Ortodox Hitközség.

– Hogyan lehet támogatást igényelni?

– Ha valaki érintett, azaz második generációs holokauszt túlélő, és támogatásra szorul, jelentkezzen valamelyik szervezetnél. Ha ez a szervezet épp nem a kívánt területre szakosodott, akkor útba igazítják a megfelelő másik szervezethez. Egy adatlap kitöltése után kerül elbírálásra a jelentkezés, és egy központi adatbázis segítségével igyekszünk kiszűrni az esetleges kettős igényléseket, hogy ne teremtsünk alkalmat visszaélésre.

– Mikortól lehet jelentkezni?

– Gyakorlatilag az elkövetkezendő egy-két hétben kezdődik az érdemi munka. Az egyes szervezetek hirdetésekben fogják megjeleníteni, hogy megkezdődött a jelentkezés.

– Mire lesz elég ez a 100 millió forint?

– Mi magunk se tudjuk még, tekintettel arra, hogy nem tudjuk megbecsülni sem az érintettek, sem a rászorulókat, még kevésbé az igénylők számát. Ez az év a tapasztalatszerzés időszaka is lesz és, reményeim szerint, jövőre is módunkban áll majd hasonló támogatás megítélése.

– Tehát ez az összeg most egy évre szól?

– Igen. A mostantól kezdődő 12 hónapra, jövőre pedig majd, a mostani tapasztalatok fényében, kuratóriumunk fog dönteni a folytatásról.

– Van-e hasonló kezdeményezés a világon?

– Tudomásom szerint nemigen, ebben a Mazsök igyekszik példát is mutatni, hiszen, ahogy elmondtam, a probléma minden zsidó közösségben jelen van. Büszke vagyok arra, hogy az elsők között lehetünk az ilyen típusú segítségnyújtásban.

Szabó György az Élet menetén édesanyjával

„MEGAZSINAGÓGA” HELYETT BÉRHAZBEÉPÍTÉS

A LIPÓTVÁROSI ZSINAGÓGÁK TÖRTÉNETE 3. rész

A belváros népszerű sétálóhely, különösen a Duna-part és a parlament környéke kedvelt, pedig a szűkebb, sakkáblaszerűen rendezett mellékutcák is sok építészeti remeket rejtnek és még annál is több történetet tartogatnak. Kevesen tudják, hogy a kiterjedt központi bíróság magasba törő, sárga klinkertéglás falak által keretezett tömbre egy árnyas parkot, annak közepére pedig egy gigantikus kupolával fedett zsinagógát terveztek. A grandiózus tervek mellett spontán módon alakult ki a lipótvárosi zsidó közösség, mely önerőből küzdött egy saját zsinagógáért, melynek eredménye a ma ismert Hegedűs Gyula (Csáky) utcai bérház földszintjének beépítésével született meg. Judapest anno rovatunkban a pesti megazsinagóga és a lipótvárosi zsidók történetét eleveníjük fel háromrészes sorozatunkban. CSEH VIKTOR ÍRÁSA

A Hegedűs Gyula utcai zsinagóga

A „MEGAZSINAGÓGA” TERVÉNEK ÁRNYÉKÁBAN

Sok szó esett eddig a tervekről, de kevés a valódi lipótvárosi közösségről, azokról az emberekről, akiket ténylegesen, napi szinten sújtott a zsinagógák távolsága. Úgy látszik, az itt élő, vallásos zsidók már korábban felismerték a grandiózus tervek közelgő kudarcát, és közülük dr. Blum Ödön (1862–1936) egészségügyi miniszteri tanácsos szervezésbe kezdett.

1905. október 23-án 25 lelkes lipótvárosi zsidó megalapította a „Lipótvárosi Talmudtóra és Imaház-

egyesületet”, mely alakulása után nem sokkal bérbbe vett egy földszinti helyiséget a Koháry (ma: Nagy Ignác) utca 23. szám alatti bérházban. Az első Istentiszteletet december 1-jén tartották a lipótvárosi imaházban, mely ekkor még egy puritán szoba volt, a berendezése pedig mindössze hat padból és egy asztalból állt.¹

Az egylet hamar látványos fejlődésnek indult, és 1906. szeptember 15-én ünnepélyes keretek között már a bővített imaházukat avatták fel – ekkor nemcsak új frigszekrényt kaptak, de új tóratekeresztet is,

melyet Kramer Rezső (1862–1921) gyáros, az egylet alelnöke ajándékozott.² Az átalakított imaház már tanulásra is alkalmassá vált, és ettől kezdve heti négy-négy órában a gyerekek Tórát, illetve héber tanulmányokat folytattak. A nagyobbakat dr. Wilhelm Joachim rabbi tanította, aki egyébként heti egy sábeszkor és ünnepnapokon szónoklatokat is tartott.

Kramer a belvárosi zsidók egyik motorja volt. 1909-ben az ő kezdeményezésére vezették be az imaházban a péntek délutáni, úgynevezett „ifjúsági Isten-tiszteleteket”, melye-

ken a környék magániskoláinak zsidó diákjai vettek részt – akik, bár heti rendszerességgel részesültek hitoktatásban, mégis többen voltak közülük, akik korábban még csak zsinagógát sem láttak belülről,³ így az egyesületnek nagy szerepe lett az ifjúság vallásban való megtartásának is. 1911-ben Blum lemondása után ő vette át az egylet elnökségét. Kramer halála után az V. kerületi Izraelita Nőegylet rendkívüli gyűlést tartott, melyen egy alapítvány felállítását határozták el, mely minden évben, az egykori elnökük halálórsi évfordulójakor 500–500 korona ösztöndíjban részesíti az imaház egyesület legszorgalmasabb két növendékét.⁴

RABBIK

Wilheim rabbi egyéb elfoglaltságaira hivatkozva lemondott itteni állásáról, helyére 1907-ben dr. Weisz Sámuel (1876–1963) rabbit választották hitszónoknak és vallástanárnak. Weisz rabbi óriási érdemeket szerzett a Talmud-Tóra iskolában, de miután az imaegylet 1922. szeptember 8-án beolvadt a hitközségbe, voltak hangok, akik elleneztek, hogy körzeti rabbivá is megválasszák, így végül önként lemondott rabbipozíciójáról, és mint tanár gazdagította továbbra is a közösséget.⁵

Ezt követően a hitközség delegált rabbikat az imaegyletbe, mint dr. Groszmann Zsigmond (1880–1945) ekkoriban „rabbisági iroda-igazgató”, később Dohány utcai főrabbit, majd dr. Wolf József (1893–1945) vallástanár rabbit, majd 1929-től dr. Hoffer Ármin (1870–1941/5702. tévét 3.) korábbi vészprémi főrabbit.⁶ A vallási vezetők tehát mind a pesti Rabbiképző Intézet növendékei voltak, mégis a neológia egy konzervatívabb ágát képviselték, Hoffer rabbi felfogásáról például az alábbiakat olvashatjuk egyik nekrológiájában:

„A magyar rabbikar egyik legelismertebb tagja volt. Tudásának rendkívülisége, ami párosult az igazi, nagy zsidó tanítómesterek póznélküli szerénységével, magasan az átlag fölé emelte. Nagyság és egy-

dr. Hoffer Ármin neológ rabbi

szerűség, konzervativizmus és a modern világ megértése, szigorúság és megbocsátó szeretet csodálatos harmóniában egybeforrt lényében. Másnál ez talán kettősségnek tűnt volna fel, nála valami magától értetődő természetességnek láttuk, mert az is volt a valóságban. A konzervatív világnézet a lelke mélyéből fakadó és ősi forrásokból táplálkozó őszinte megnyílvánulás volt dr. Hoffer Árminnál. De ennek ellenére, az új idők ösvényein járó hitközségek és intézmények életébe tökéletesen bele tudott illeszkedni anélkül, hogy kompromisszumokat kötött volna.”⁷

KÖLTÖZÉS A KÖRÚT MÁSÍK OLDALÁRA

Az egylet megalakulása után két évvel már 360 tagot számlált, így Koháry utcai imahelyük sem méretben, sem külsőségeiben nem felelt meg már a kívánalmaknak. Támogatásért a hitközséghez fordultak, ahonnan érdekes válasz érkezett: a nagyhitközség nem zárkózott el attól, hogy a Lipótváros zsinagógát kapjon, amennyiben a fővárostól telket kapnának, viszont az építkezésekben a ferenc- és józsefvárosi zsinagógák prioritást élveznek, mert az ott élő zsidók többen és messzebb vannak a VI., VII. kerületi imahelyektől...⁸

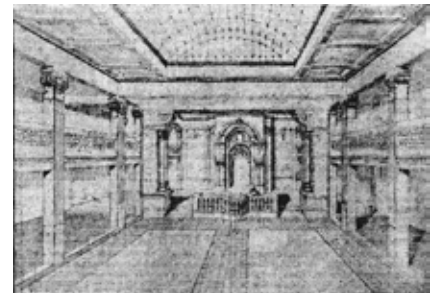
Miután egyre világosabbá vált,

hogyan valóban nem jut nekik telek, jobb híján egy nagyobb bérlemény után kezdtek nézni, melyet a körút másik oldalán, a Csáky (ma: Hegedűs Gyula) utca 3. szám alatt találtak meg.⁹ A tervek elkészítésére Vajda Béla építész vállalkozott, aki tiszteletdíjáról lemondott egy apja nevére létesítendő alapítvány javára.¹⁰

Az új zsinagógában 1911 ősztől még folytak a munkálatok, amikor a nagyünnepekkor jelentkező helyhiány miatt a Kohráy imahely mellett muszáj volt megnyitni a félkész zsinagógát is a hívők előtt az újévi és jom kipuri Istentiszteletekre.¹¹

A CSÁKY ZSINAGÓGA ELSŐ VÁLTOZATA

A zsinagógát végül 1911. december 23-án, hanuka második szombatján

A Csáky új zsinagóga tervrajza az Egyenlőségben

avatták fel. Figyelemre méltó volt az imaház elrendezése, ugyanis szög alakú volt, vagyis a frigyszekrénynél egybefutó két szárnyból állt, azaz mindenki jól látta a tóraszekrénnyt és a bimát, viszont a két „szárban” helyet foglalók már nem látták egymást: a női karzatok a két szár végében lettek elhelyezve, összesen pedig mintegy 700 ülőhelye volt.¹²

ÚT A MA ISMERT ZSINAGÓGÁHOZ

Az imaházban aktív hitélet kezdődött és a megnyitásától kezdve volt mindennapi Istentisztelet, viszont a helyiség bérlemény mivoltja, folyamatos bizonytalanságban tartotta legalábbis a közösség vezetőit. A hitközségnek 1925 nyarán, egy évvel a bérleti díj lejáratá előtt sikerült megvásárolni – 2,5 milliárd koronáért – a Csáky utca 3. alatti házát.¹³

1927. március 5-én szombaton tartották a régi zsinagógában az utolsó Istentiszteletet, majd a következő hétfőn megkezdődtek a munkálatok,¹⁴ melyet ifj. Stern Sándor (1874–1942) fővárosi bizottsági tag, a Lipótvárosi Társaskör és az imaegyesület elnöke a következőképp adott hírül:

„Megindult a nagy és szent munka. A csákányok bontanak... munkáskezek alapoznak... téglát téglára helyeznek... A régi ház alapszerkezete megváltozik... Nyitható üvegfedélen keresztül, keleti napsugarak áradnak a szent csarnokba, a fehér templomba, hogy megtermékenyítsék a mindig szépet, jót és nemeset kereső, ezért áhítózó, lelkesedő és rajongó igaz zsidó lelkeket [...]”¹⁵

Baumhorn Lipót (1860–1932) építész tervei alapján és Lukács Lipót mérnök vezetésével megkezdődött tehát a régi zsinagóga, valamint a bérház udvara és félemeletének átalakítása, hogy kialakulhasson a ma is ismert, 1300 fő befogadására is alkalmas zsinagóga.

„KONZERVATÍVABB VIZEKEN”

Az egyesület a kezdetektől fogva konzervatív irányt követett – gondoljunk csak az ifjúság körében végzett munkájára –, melyet folyamatosan táplált a vidékről a fővárosba költözők áramlata is. A közösség éveken át megbecsült kántora, Doppelt Izidor például egy erdélyi

orthodox hitközségből érkezett. Az egyesület egy népszerű újítása volt a „Solusasz Szeudasz” (sálesüdesz), mely valójában egy régi hagyomány felelevenítése volt, azaz szombat délutánonként gazdag uzsonna felett akár több rabbi és hitszónok tartott előadásokat elsősorban a hetiszakaszh témájában.¹⁶

Mindezek fényében nem is annyira meglepő fejlemény volt, hogy az új Csáky utcai zsinagógában a bimát a frigyszekrény elöl a tér közepére helyezték vissza, melyet az *Egyenlőség* úgy fogalmazott, hogy fővárosi zsidóság szakított a „régie neológ irányzattal és egyre konzervatívabb formák közt kívánja Isten-tiszteletét megtartani”.¹⁷ Valószínűleg a konzervatív hagyományokra utal az a tábla, amely – a zsinagóga fennállásához képest – nem oly régen került a bejárat mellé: „Budapesti Zsidó Hitközség Hegedűs Gyula utcai status-quo ante zsinagógája” – ám a felirat mégis félrevezető, hiszen Budapesten a status quo irányzatnak nem volt sem hitközsége, sem zsinagógája.

(ÚJ)LIPÓTVÁROSI ZSINAGÓGA

Az avatás szeptember 23-án péntek délelőtt folyt le mintegy tízezer fős tömeg előtt, közöttük a kormány és hatósági képviselők, dr. Ripka Ferenc (1871–1944) főpolgármesterrel az élükön. Az ünnepség a Visegrádi utca 7. alatt vette kezdetét,¹⁸ ahol a felújítás alatt használt ideiglenes

zsinagógából hüpe alatt vitték át a Tórákat. Az eseményen számos beszéd elhangzott, melyek közül kettőből idézünk részleteket:

„És most, hogy készen áll a templom, eljöttünk ide csaknem mindannyian, kik a régiből kivonultunk. Hálát adunk neked Istenem e kegyért. Most 5–6 hónap nagy idő egy nagy embercsoport életében. Hisz szentírásaink szerint a felemelt pohártól az ajakig messze az út. Legyen ezen helyiségek a zsidó szellemnek otthoni, annak a szellemnek, annak a hitnek, mely évezredek át világított a sötétségben és amely hit adta az emberiségnek az egy Isten hitét. [eddig idézet Blum Ödöntől, innen Ripka Ferentől:]

Eszembe jut a Bibliának az a része, mikor leírja a fogságból hazatért zsidókat, akik egyik kezükkel templomot építettek és másik kezükkel kardot forgattak hazájuk védelmében. Így látom én a magyar zsidóságot ma is melynek egyik feladata, hogy vallását ápolja és szentélyeket emeljen a Mindenhatónak, mint ez jelen esetben is történt, másik feladata pedig, hogy harcoljon hazája feltámadásáért és boldogságáért. Minthogy a magyar zsidóság állandóan ezt cselekszi, szívből üdvözlöm a kormány és a főváros nevében ezt az új zsidó templomot, mint a felekezeti béke és összhang egyik biztosítékát és kívánom, hogy alkotóinak mindig becsületére válják.”¹⁹

Az alkotók pedig tényleg sokan voltak, és méltán nevezték a lipótvárosiak a „mi templomunk”-nak a Csákyt, hiszen a márvány emléktáblákról és a korabeli újságcikkekből az derül ki, hogy szinte nem volt egy olyan lipótvárosi család sem, aki ne ajándékozott vagy adományozott volna valamit a zsinagóga épülésére és szépülésére.

KOHANITA TANFOLYAMTÓL A KULTÚRPALOTÁIG

A lipótvárosi zsidók több lépcsőn keresztül jutottak el szép zsinagógájukhoz, amihez már tartozott egy emeleti terem, ahol rendszeres kultúrelőadásokat tartottak és a Talmud-Tóra növendékeinek is otthont adott. A Talmud-Tóra 1932-ben egy rendhagyó felhívással lepte meg

a fővárosi zsidókat: a kohanita és levita származású fiatal fiúkat gyűjtötte össze, hogy megtanítsa őket a dühenolásra, következő évben Sávutkor 14 kohanita fiú mondott először papi áldást, amiben 18 levita társuk segítkeztek.²⁰

1934 őszére sikerült elérniük azt is, hogy felállítsák az V. kerület első zsidó iskoláját, mely kezdetben a Visegrádi utca 25. szám alatt működött.²¹ Az iskola 80 növendéke 1938-ban átköltözött a Csáky közösség tavasszal felavatott Hollán Ernő utca 21./b alatt álló új kultúrpalotájába; az épületet Somogyi György (1893–1980) tervezte, melynek magasabb emeleti részein bérlakások, a földszinten, illetve félemeleten pedig az V. kerületi hitközség kultúrterme és iskolája kapott helyet.²²

1950 óta Újlipótváros a XIII. kerület része, az átszervezések óta pedig talán még erősebb lett az „újlipóciai” életérzés. Ma is minden nap van istentisztelet a Hegedűs zsinagógában, melynek élén dr. Schöner Alfréd rabbi áll. 1948 óta szombati minijánok vannak a Visegrádi utcai orthodox imateremben, ahol Dov Lévy rabbi fogja össze a szellemi életet. 2019 ősze óta pedig egy harmadik zsinagógával is gyarapodott a környék: megnyílt az EMIH Zsilip Központjának a zsinagógája, ahol Glitzenstein Sámuel rabbiskodik. A régi Lipótvárosban pedig 2005 óta van állandó zsidó imahely: az EMIH-Chábád Keren Or zsinagógája az ott élőknél túl a vallásos zsidó turisták egyik központja lett, melyet Raskin Sámuel rabbi fog össze.

A Hegedűs Gyula utcai zsinagóga

¹ Weisz Sámuel dr., *A Budapest-Lipótvárosi Imaházegyesület (előbb Lipótvárosi Talmudtóra-Egyesület) 25 éves története* (Budapest: Jakab-Nyomda, 1930), 4–5. old. A továbbiakban: Weisz, 1930.; ² „Hírek – Imaház-avatás”, *Egyenlőség* (1906) 25. évf. 41. szám, 14. old.; ³ „Hírek – Ifjúsági istentisztelet”, *Egyenlőség* (1909) 28. évf. 19. szám, 12. old.; ⁴ „Hírek – A Budapesti V. ker. Izr. Nőegylet”, *Egyenlőség* (1921) 44. évf. 52. szám, 15. old.; ⁵ Weisz, 1930: 15.; 17. old.; ⁶ Uo.; ⁷ Löwinger Sámuel dr., „Bucusi dr. Hoffer Armin professzortól”, *A Magyar Zsidók Lapja* (1942) 4. évf. 1. szám, 3. old.; ⁸ Weisz, 1930: 6. old.; ⁹ Újlipótvárost 1950-ben csatolták a XIII. kerülethez; ¹⁰ Weisz, 1930: 8. old.; ¹¹ Weisz, 1930: 7–8. old.; ¹² „Hírek – Templomavatás”, *Egyenlőség* (1911) 30. évf. 53. szám, 12. old.; ¹³ „Tömör zsidó párt» alakul a Lipótvárosban”, *Egyenlőség* (1925) 44. évf. 27. szám, 11. old.; ¹⁴ „Hírek – Bucsu a lipótvárosi templomtól”, *Egyenlőség* (1927) 46. évf. 11. szám, 13. old.; ¹⁵ Stern Sándor, „Épül a lipótvárosi templom...”, *Egyenlőség* (1927) 46. évf. 8. szám, 11. old.; ¹⁶ Weisz, 1930: 23–24. old.; ¹⁷ „A Csáky-utcai templom befejezés előtt”, *Egyenlőség* (1927) 46. évf. 36. szám, 4. old.; ¹⁸ Weisz, 1930: 16. old.; ¹⁹ „A Csáky-utcai új templom felavatása”, *Egyenlőség* (1927) 46. évf. 41–42. szám, 10–11. old.; ²⁰ „Ifjú kohaniták első áldásosztása”, *Egyenlőség* (1933) 53. évf. 36. szám, 16. old.; ²¹ Stern Sándor, „A Lipótváros új zsidóiskolája”, *Egyenlőség* (1934) 54. évf. 21. szám, 10. old.; ²² „A Hollán-utcai új kulturterem felavatása”, *Egyenlőség* (1938), 58. évf. 14. szám, 11. old.

A Tóra mint a szakácskönyvek FORRÁSMUNKÁJA 2. rész

A Tóra, mint a világ rendjét leíró gyakorlati kézikönyv, sokat foglalkozik azzal, hogy mit, mikor és hogyan ehetünk vagy nem ehetünk. Ezek a kóserság alapszabályai, melyek közül számos parancsolattal már foglalkoztunk cikkeinkben. A száraz törvények mellett nem egy tórai történetből értesülünk arról, hogy mit ettek őseink, legyen szó az elsőszülöttségért adott lencséről, az egyiptomi kivonuláskor fogyasztott maceszről vagy a pusztai vándorlás során hulló mannáról és az egyiptomi húsfoszék utáni vágyakozásról. Sorozatunk második része. DÉNES ANNA ÍRÁSA

KOVÁSZOS ÉS KOVÁSZTALAN KENYEREK

A kenyér, illetve annak különböző fajtái, számos alkalommal bukkannak fel a Tórában. Ez nem is csoda, hiszen Izrael Földje azon a „búzaövnön” fekszik, ahol a liszt készítése, illetve a kenyér mint általánosan elterjedt alapvető élelmiszer kultúrája kialakult. A kenyérfélék kiemelkedő jelentőségével a zsidó gasztronómiában egy korábbi számunkban már foglalkoztunk, így most csak egy különleges, csak a Tórában szereplő kenyérfélével foglalkozunk részletesen.

A Szentélyben bemutatott áldozatok közt szerepel a sulchán lechem hápánimon, vagyis a színkenyér asztalán bemutatott kenyéráldozat, mely valójában vastag macesz volt, kovásztalan kenyér. Egy teljes héten át állt a levegőn, de nem ment tönkre, még csak ki sem hűlt. Elkészítéséhez különleges szakértelemre volt szükség. A Tóra részletes leírást ad e kenyérről:

És végy lánglisztet, süss abból tizenkét kalácsot; két tized legyen egy kalács. És rakd azokat két rendbe, hatot egy rendbe, a tiszta asztalra, az Örökkévaló színe előtt. Azután tégy a rendre tiszta tömjént és az legyen a kenyérnek illatrészül, tűzáldozat az Örökkévalónak. Minden szombat napján rendezze azt az Örökkévaló színe előtt, állandóan, Izrael fiai részéről örök szövetség ez. Legyen pedig Ároné és fiaié, hogy egyék azt szent helyen, mert szentek szentje az Örökkévaló tűzáldozataiból, örök törvényes részül. (2Mózes 24:5-9.)

A kenyerek két oszlopba rendezve álltak az asztalon, minden oszlopban hat-hat kenyér volt, melyeket szombatoként cseréltek új kenyérré, a régít (mely a midrás szerint tökéletesen megőrizte a frissességét) a kohénok fogyasztották el. A Talmud többféle magyarázatot is ad arra nézve, hogy milyenek voltak a kenyerek: nyitott csónak alakúak, vagy zártabbak? Kétoldalú doboz formájúak, tető nélkül? Esetleg felül egy kissé befelé fordult a két oldal, mintha egy-egy kis tetőkezdemény indulna ki belőlük? Vagy – a Talmud egy másik magya-

rázata alapján, mely táncoló hajóhoz hasonlítja a színkenyeret – inkább V alakhoz hasonlított? Akármilyen is volt a formája, a következőknek kellett eleget tennie a kenyereknek:

1. Megfelelő alakúaknak kellett lenniük, egészeknek, törés nélkül
2. Egy teljes héten át álltak a levegőn, és soha nem avasodtak meg vagy száradtak ki
3. Nagyon gyorsan kellett őket megsütni, hogy ne kezdődjön meg a kovászolódási folyamat, és ne váljanak chámeccé
4. Az egyes kenyerek nagyok voltak, darabonként majdnem öt kilót nyomtak

A GARMU CSALÁD

A Talmud (*Jomá* 38a.) azt is elmeséli, hogy a Garmu család volt a színkenyerek elkészítésének mestere. A bölcsek arra kérték őket, hogy tanítsák meg az embereknek a titkot, ám ők ezt visszautasították, és ezért elbocsátották őket. Szakembereket hoztak helyettük Alexandriából, de egyikük sem tudta úgy kiemelni a kenyereket a sütőből, ahogyan a Garmu család tagjai, és akárhogyan is próbálkoztak, a kenyerek mindig megavasodtak a hét végére. Nem volt mit tenni, vissza kellett hívni a Garmu

BURGONYÁS KENYÉR

Bár a színkenyér receptjét nem ismerjük, és nem tudunk olyan kenyeret sem bemutatni, mely egy álló héten át meleg és friss marad, e témához kapcsolódva egy olyan kenyeret ajánlunk, amelyik, köszönhetően a benne lévő krumplinak, néhány napon át élvezhető marad, és nem szárad ki.

Párve, tojásmentes

3 krumpli; 50 g élesztő; 4 pohár liszt; ½ kk őrölt kömény; 2 kk. só; 2 ek. olívaolaj vagy más növényi olaj

A krumplit meghámozzuk, felkockázzuk, és enyhén sós vízben nagyon puhára főzzük. Leszűrjük és lehűtjük, a főzővizet félretesszük. A krumplit átpasszírozzuk. ¾ pohárnyi langyos főzővízbe belemorzsoljuk az élesztőt, majd a keverékkel felhígítjuk az áttört krumplit és hozzáadjuk az olajat is. A lisztet, sót, köménymagot nagy tálba tesszük, a nedves hozzávalókat a száraz alkotóelemek közéjébe nyomott mélyedésbe öntjük, majd alaposan összedolgozzuk és megdagasztjuk. Letakarva, kiolajozott tálban egy órán át kelesztjük, majd óvatosan átdolgozzuk a tésztát, és újabb fél órán

át kelesztjük. Ezután kerekded vagy hosszúkás formájú cipót formálunk, tetejét néhányszor bevágjuk. Ízlés szerint sütés előtt megszórhatjuk szezámmaggal, köménymaggal vagy más magokkal, illetve meghinthetjük egy kis liszttel, hogy rusztikusabb hatást kölcsönözzünk neki. Előmelegített sütőben, 180 fokon, 30-35 perc alatt készre sütjük.

családot, hogy ismét fel lehessen ajánlani a színkenyeret a Szentélyben. Amikor megkérdezték a család tagjait, hogy miért nem árulják el senkinek a titkot, így feleltek: „Tudjuk, hogy a Szentélyt lerombolják majd, és attól tartunk, hogy ha illetéktelenek is megtudják, hogyan készül a színkenyér, bálványimádásra használják majd.” A család tagjai emellett nagyon őszinték is voltak. A színkenyér különlegesen tiszta, többször átszitált lisztből készült. A család tagjai ezért soha nem ettek finomlisztből készült kenyeret, mindig durva lisztet használtak, hogy senki ne vádolhassa meg őket azzal, hogy esetleg a színkenyér lisztjét használják fel saját céljaikra.

Az új színkenyér tehát szombat délutánonként, a mincha áldozat után került az asztalra, két hatos oszlopban, utána a kohénok megették az előző heti kenyereket. Mivel az asztalon folyamatosan kellett lennie kenyérnek, az újakat úgy tolták be, hogy közben a régieket kifelé tolták velük. A héber név – *lechem hápánim* – egyes magyarázatok szerint onnan származik, hogy minden egyes darabnak sok arca – „*pánim*” volt, vagyis sok oldala. Más magyarázatok szerint a „*pnim*” – belső szót kell keresnünk a névben, mivel belül, a szentély épületében tartották.

A kenyerek azt a jólétet szimbolizálják, amivel Isten ellátja a világot. Folyamatosan emlékeztetnek arra, hogy megélhetésünk és táplálékunk az Örökkévalótól függ. Amikor a zsidók évente háromszor – Peszáchkor, sá-

vuotkor és szukotkor – felzarándokoltak a Szentélybe, a kohénok megmutatták nekik a mindig meleg és friss kenyeret és az asztalt, és emlékeztették őket arra, hogy mennyire szereti a népét az Örökkévaló.

A Midrás (*Brésit rábá*) szerint nem csak a színkenyerék maradtak frissek egész héten át.

„Izsák bevitte őt [Rivkát] Szárának, az ő anyjának sátrába, elvette Rivkát és felesége lett neki és szerette őt; így megvigasztalódott Izsák az anyja után.” (1Mózes 24:67.)

Hogyan kapcsolódik ez a kenyérhez? Az első ósanya életében állandóan isteni felhő lebegett a sátra fölött, halálával azonban eltűnt. Az, hogy Jichák megvigasztalódott anyja után, arra utal, hogy feleségének megérkezésével az első ósanya halálakor megszűnt csodák – az egész héten át égő szombati lángok, az isteni felhő a sátor fölött, valamint a tészta csodája – ismét megnyilvánultak. Szára életében áldás volt a tésztán, vagyis a meggyúrt tészta egész héten át friss maradt. Amikor Jichák (Izsák) látta, hogy újdonsült felesége, Rivká (Rebeka) ugyanúgy tisztaságban és szentségben gyúrja a tésztát és választja le a chálá-áldozatot, mint anyja tette, bevitte őt anyja sátrába.

NE VÁSÁROJ ZSIDÓTÓL! JA NEM, IZRAELTŐL!

Az európai döntés látszólag „technikai”, „fogyasztóvédelmi”. Valójában a zsidó állam tönkretételében utazó antiszemita BDS-mozgalom vetette meg a lábát az uniós főáramban. SERES LÁSZLÓ ÍRÁSA

Az időzítés akaratlan, de tökéletes: miközben a zsidó államot egész napos, folyamatos rakétatámadások érték a Gázai övezet felől, Európa még ledobott Izraelre egy szimbolikusnak szánt, elsősre gazdaságának tűnő, valójában komoly politikai bombát is.

Mint megírtuk, az Európai Unió Bírósága egy több éves franciaországi jogi vita nyomán most egyértelműen kimondta: az európai boltokban a jövőben külön címkéken kell feltüntetni, ha egy áru az Izrael által „megszállt területekről”, tehát Júdeából, Szamáriából (Ciszjordánia), a Golán-fennsíkről vagy Kelet-Jeruzsálemből származik.

A döntés indoklása úgy hangzik, mint valami progresszív fogyasztóvédelmi brosúra, valójában – talán történetében először – az EU a kőkemény kulturális diszkrimináció útjára lépett.

A bíróság szerint ugyanis a fogyasztóknak joguk van ahhoz, hogy „etikai megfontolások” alapján döntsenek, így ahhoz is joguk van, hogy a szupermarketben időben megálljon a kezük a levegőben, ha az a termék olyan helyről származik, amit a „nemzetközi humanitárius jogok megsértésével alapítottak.”

De ez még semmi, az indoklás – félretéve a nemzetközi jogot, pontosabban annak több évtizedes hazug interpretációját – nyíltan „megszállónak” nevezi Izraelt, és kihirdeti, hogy „az Izrael Állama által megszállt területekről származó élelmiszereknek megkülönböztető származási jelzéssel kell bírniuk.”

Megkülönböztető származási jelzés? Ez így valahonnan ismerős, még ha ezt régen nem pont így hívták, és nem olcsó demagógiából citálok ide, hanem azért, mert a két diszkrimináció jellege ennyi évtized távlatából is igen hasonló. 1938-ban a Reichskristallnacht, a gigantikus németországi zsidópogrom kezdődött így: „Jude” – festették a boltokra, és „Deutsche wehrt euch, kauft nicht bei Juden! (Németek, védjétek magatokat, ne vásároljatok zsidóknál)” táblákkal bojkottálták náci egyenruhások a zsidók boltjait.

Az Európai Unió Bírósága ráadásul azt sem mondhatja, hogy csak földrajzi helyszín alapján diszkriminálna – hiszen hogy lenne csak földrajzi kérdés, hogy egy adott terület zsidók által előállított termékeit jelölni kell, arabok, ill. muszlimok által gyártottakat pedig nem?

A helyzet ugyanis pont ez: azzal, hogy az Európai Bíróság egységesen Izrael által okkupált területeknek nyilvánítja azt, ami valójában vitatott státusú terület, nem földrajzi egységek, hanem emberek, kultúrák között válogat.

„Ezek az élelmiszereken Izrael vagy Izrael Állam származási országgént való feltüntetése félrevezethetné a fogyasztókat” – állapítja meg a T. Bíróság, nyilván arra a szubkultúrára gondolva, amely izraeli termékeket talán még venne, de kelet-jeruzsálemi pitát, a Golánon termelt bort már nem.

Ilyen vásárló is biztos van, valójában ez az érvelés annak a BDS-mozgalomnak az érveire alapul, amely nemcsak címkézné, de le is parancsolná

NÉVJEGY

SERES LÁSZLÓ

- SZÜLETETT: 1963
- FOGLALKOZÁSA: újságíró, publicista, a Neokohn főszerkesztője
- CSALÁD: két gyermek apja

a zsidó állam termékeit az európai polcokról, tök mindegy, hol gyártották azokat. A BDS számára nem csak az említett térségek, hanem egész Izrael megszállt terület, és ennek a gondolatnak a magvait hinti el

1938: „megkülönböztető származási jelzés” német zsidó boltokon.

FOTÓ: WIKIPEDIA

minden lehetséges politikai, gazdasági, tudományos, kulturális és médiaforumon, leginkább persze a balos NGO-k között, amelyek jelentős hatással vannak az európai döntéshozó elit álláspontjára.

A fogyasztók félrevezetésének sokkal inkább azt kéne tekinteni, hogy Izrael jogellenesen területeket okkupál. Semmi ilyesmit nem tesz, szabadulna is egy jó résztől, de erre 1967 óta nincs fogadó-készség a másik oldalon.

Mert kitől, mely szuverén államtól is szerezte Izrael jó dolgában, imperialista-kolonialista céllal ezeket a térségeket? Palesztina még nem létezik, és nem Izrael miatt. Viszont a palesztin lakosság 99 százaléka saját autonóm hatóságának égíse alatt él. Közvetlenül az államalapítás után Egyiptom és Jordánia foglalták el a nevezett területeket, majd, amikor 1967-ben újabb arab invázió fenyegette, a zsidó állam a hatnapos háborúban győztes félként elfoglalta azokat a területeket, amelyek kellettek a biztonságához.

Nincs olyan a nemzetközi jogban, hogy népként önként fel kell áldoznod magad valami magasabb rendű nemzetközi jogi norma érdekében.

Nem az Európai Bíróság dolga megszervezni azt a „kétállami megoldást”, ami már nincs is napirenden (a ciszjordániai zsidó telepek egy rendezés során amúgy is nagyrészt Izraelhez kerülnének), és nem a T. Bíróság feladata elüldetni az európai fejekben az Izrael-ellenes gyűlölködés, az elfogultság és hazugság magvait, hacsak nem a BDS-mozgalom (és nyomában a napi zsidóellenes atrocitások) promotálása a cél.

Az unióban már 2015 novemberében megszületett a területekről származó áruk „technikai jellegű” címkézésének terve, ezt az eddig nem mindenki által követett elvet hamarosan kötelezővé teheti ez az ítélet, ami viszont (ahogy az egyik izraeli jogász találóan fogalmazott) a „kapudrog” lehet a zsidó állam gazdasági bojkottjához.

Miközben nem látom a címkéket mondjuk a kínai termékeken, holott a kommunista népköztársaság 1950 óta valóban megszállás alatt tartja Tibetet, most az általa jelentett többi emberi-jogi kihívásról már nem is beszélve. Például. De ha jól látom, ez még a legkisebb gond az Európai Unió moráljával.

(Eredetileg megjelent a zsidó.com internetes portálon)

DÖNTÖTT AZ EURÓPAI BÍRÓSÁG, „SZÉGYENCÍMKÉKET” RAKATNAK A BIZONYOS IZRAELI TELEPÜLÉSEKEN KÉSZÜLT TERMÉKEKRE

A határozat minden EU-s tagállamra kötelező érvényű.

„Izraeli településen készült” – ez az a megkülönböztető szöveg, amit az Európai Bíróság keddi döntésének értelmében fel kell tüntetni a jövőben azokon a termékeken, amelyek Júdea és Szamária, a Gólán-fennsík vagy Kelet-Jeruzsálem területéről származnak.

A luxemburgi székhelyű szervezet határozatában az összes EU-s tagállamot az izraeli termékek megbélyegzésére kötelezi.

FORRÁS: ECZP.BLOGSPOT.COM

A döntés egy olyan korábbi jogi vita eredménye, amely Franciaországban robbant ki 2016-ban. Akkor az izraeli borokat árusító Psagot tett jogi panaszt, miután az ország önkéntesen alkalmazni kezdte az EU által 2015-ben megfogalmazott irányelveket, és a kiszűrt településekről származó termékek címkézésébe kezdett – derül ki az Arutz7 írásából.

Az ügyet továbbküldték a legfelső európai jogi fórumra, ahol most született meg a „címkézést” elrendelő döntés. A bíróság indoklása szerint ugyanis a vásárlóknak joguk van ahhoz, hogy „etikai megfontolások” alapján döntsenek, ezért tudniuk kell, ha egy élelmiszer olyan helységről vagy településről származik, amit a „nemzetközi humanitárius jogok megsértésével alapítottak”.

A szöveg Izraelt megszállónak nevezve leszögezi, hogy: „az Izrael Állama által megszállt területekről származó élelmiszereknek megkülönböztető származási jelzéssel kell bírniuk”.

Az ügyben Magyarország legutóbb idén márciusban foglalt álláspontot, amikor Benjamin Netanjahu és Szijjártó Péter közösen nyitották meg Magyarország külgazdasági képviseletét Jeruzsálemben. „Magyarország az Európai Bizottság döntése ellenére sem alkalmazza a címkézés módszerét, vagyis nem jelzi, ha egy terméket a telepes területeken gyártottak” – jelentette ki tavasszal a magyar vezető, noha egyelőre kérdéses, hogy az Európai Bíróság döntése lehetővé teszi-e ennek az irányelvnek az alkalmazását a jövőben is.

Hanukai mese

DÉNES ANNA MESÉJE

Az ötödik lubavicsi rebbe, a Sálom Dov Ber Schneerson rabbi idejében történt az, amit most elmesélek nektek. A főszereplője egy bizonyos Ptáchjá az ukrajnai Herszonból, aki a rebbe lelkes híve és követője volt. Gyakran töltötte nála az ünnepeket Lubavicsban, és rendszeresen fordult szent életű és bölcs vezetőjéhez tanácsért.

Egy nyári napon Sálom Dov Ber rabbi magához hívatta kedves követőjét, és így szólt hozzá: „Ptáchjá, te az erdőben dolgozol. Sokszor egy-két éjszakát is a sűrűben kell töltened, emberi településektől távol a vadonban. Megkérlek valamire: ha majd eljön hanuka ünnepe, semmiképpen ne felejts el gyertyákat magaddal vinni az erdőbe. Egy dologra azonban feltétlenül ügyelj: jó nagy gyertyák legyenek nálad!”

Reb Ptáchjá igencsak elcsodálkozott, hogy a nyár derekán már hanukáról beszél a rebbe. Addig még igen hosszú idő állt előttük. A rebbe, látván, hogy Ptáchjá értetlenkedik, hozzátette: „Tudom, hogy még csak nyár van, és még több hónap van hanukáig, de szeretném, ha addig is jól az eszedbe vésnéd azt, amit mondtam”. Azzal útjára engedte a jámbor hászidot.

Teltek-múltak a hónapok, vége lett a nyárnak, elértek az őszi ünnepek, ros hásaná és vele az új év, majd jom kipur, a engesztelés napja, és néhány nappal utána megkezdődött szukot, a sátoros ünnep. Amikor szimchát Torákor, a Tóra örömmünnepe az utolsó kört is eltáncolták a Tórával, reb Ptáchjának eszébe se jutott hanuka, ám az ünnepeket követő hónapban valahányszor az erdőbe szólította a dolga, soha nem felejtette el emlékeztetni magát arra, hogy ha eljön hanuka ünnepe, nagy gyertyákat is vigyen magával, ha az erdőben kell töltenie az éjszakát.

Az őszből lassan tél lett, elértek a jeges napok és a fagyos éjszakák. És nem sokkal később beköszöntött hanuka. Az ünnep ötödik napján reb Ptáchjának az erdőbe kellett mennie. Természetesen nem feledkezett meg a nyá-

ron kapott figyelmeztetésről, és több nagy gyertyát is csomagolt a többnaposnak ígérkező útra. Mélyen bent járt már a fák között, amikor hirtelen hangok ütötték meg a fülét, és honnan, honnan nem, néhány tagba szakadt útonálló bukkant fel. Pillanatok alatt körbevették halálra rémült emberünket, elvették minden pénzét, és megfenyegették, hogy megölik. Ptáchjá könyörögni kezdett az életéért, fút-fát megígért a gonosztevőknek, csak engedjék szabadon. Ők azonban nem hajlottak erre, mert, mint mondták, ha reb Ptáchjá kiszabadul a kezük közül, első útja a rendőrségre vezet majd, és akkor jaj nekik, szorul a nyakuk körül a hurok.

Amikor Ptáchjá belátta, hogy nincs menekvés, azt mondta a rablóknak: „Engedjétek meg nekem, hogy még egy utolsó kívánságom legyen”. A banditák beleegyeztek. Ptáchjá pedig mesélt nekik hanuka ünnepéről, a csodáról és a hanukai gyertyagyújtás szokásáról. „Éppen ezért” - magyarázta - „az az utolsó kívánságom, hogy hadd gyűjtsam meg még egyszer, utoljára az ünnep lángjait.” A rablókat

nem érdekelte ugyan különösebben se az ünnep története, se a gyertyagyújtás, de ha már megígérték neki, legyen, gyűjtsa meg a gyertyáit.

Ptáchjá így is tett, egymás után felállította a nagy gyertyákat, melyeket a rebbe figyelmeztetésére magával vitt, elmondta az áldásokat, és meggyújtotta a fényceteket. És ekkor valódi hanukai csoda történt! Egy helyi gazda éppen arafelé járt, meglátta a különös fényceteket, és közelebb ment, hogy megnézzze, mi történik. Rögtön megértette, hogy egy ember bajban van, előrántotta a fegyverét, és szétkergette a rablókat. Ptáchjá, köszönhetően a rebbe tanácsának és a hanukai lángok különleges fényének, megmenekült.

Legyen a mi otthonunk az Ön otthona!

A színvonalas idősothon képes eleget tenni a sokszínű elvárásoknak.

Hegedüs Györgyné, Róza néni
2003 óta a csepeli otthon lakója

Visky Éva néni
2001 óta a csepeli otthon lakója

Lőrinczi Andrásné, Tilda néni
2001 óta a csepeli otthon lakója

**Nekem az öngondoskodás a legfontosabb!
A döntésnél elsődleges volt**

- » a függetlenség, önállóság megőrzése,
- » a biztos lakhatás,
- » a mindennapi terhektől mentes élet,
- » az egészségmegőrző szolgáltatások,
- » a támogató közösség.

**Nekem az aktív pihenés a legfontosabb!
A döntésnél elsődleges volt**

- » az egészség megőrzését támogató szolgáltatások,
- » a saját, légkondicionált kirándulóbusz,
- » a kirándulóprogramok országszerte,
- » a szabadidő hasznos eltöltésének sokszínűsége közösségben.

**Nekem a társas kapcsolatok a legfontosabbak!
A döntésnél elsődleges volt**

- » a családi légkör,
- » a támogató közösség,
- » az intézmény falain belül zajló aktív társasági élet,
- » az intézményen kívüli kapcsolatépítés és
- » az új barátságok kötésének lehetősége.

Jöjjön, nézzen be hozzánk! Várjuk jelentkezését:

06 1 510 00 17

www.olajagotthonok.hu

A fenyőfák marketingcélú hozzátételéhez a jogosultak előzetesen írásbeli engedélyüket kell hozzájárulniuk.

Dáf hájomi
דף היומי

Minden hétköznap
reggel 7:30-8:30

vasárnap: 11:00

Napi Talmud tanulás Óbudán

A lublini **Meir Spira rabbi** által 1923-ban indított kezdeményezés 7 év, napi egy órás tanulás mellett vezet végig a Babilóniai Talmud felbecsülhetetlen tudás-tengerén úgy, hogy a programban résztvevők minden nap egy teljes talmudi oldalt tanulnak végig.

Köves Slomó rabbi vezetésével először nyílik lehetőség magyar nyelven bekapcsolódni a *Dáf hájomi* 14. ciklusába.

Kezdés: 2020. január 2.

Befejezés: 2027. június 7.

Helyszín: Óbudai Zsinagóga Budapest, 1036 Lajos u. 163

Érdeklődés: talmud@zsido.com **Jelentkezési lap:** zsido.com/talmud

EMIH

BÉT MENÁCHEM
EMIH GYERMEKOKTATÁSI KÖZPONT

MAGYAR ÉS IZRAELI OKTATÁSI
SZAKÉRTŐK AJÁNLÁSÁVAL!

TRADÍCIÓ ÉS FEJLŐDÉS

- Államilag akkreditált 8 osztályos képzés
- Beszédközpontú nyelvoktatás tudásszint szerinti bontásban
- Informatika oktatás első osztálytól
- Alternatív módszerek, modern technológia
- Alacsony osztálylétszám
- Pedagógus továbbképzés
- Pozitív zsidó identitás
- Egyéni fejlesztés

BÉT MENÁCHEM HÉBER-MAGYAR KÉTTANNYELVŰ ÁLTALÁNOS ISKOLA

Tudj meg többet rólunk: www.zsidoiskola.hu | 1074 Budapest, Dohány utca 32-34. | +36 1 781 4760; +36 70 379 1250